

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 34
46/2019
16. november 2019

Cena 0,50 €

Ludo Krivý

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

YDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

STANOVY SÚ ZÁKLADNÝ KAMEŇ
VÝSTAVBY A ČINNOSTI MATICE
Strana 4.

AKO PRVÍ VYŠLI DO ULÍC
ŠTUDENTI V BRATISLAVE
Strana 5.

FOTOGRAF JOZEF KEPPERT
O SVOJEJ ŽIVOTNEJ LÁŠKE
Strana 6.

MATIČNÍ EXULANTI NEMALI
ZA MOROM LAHKÝ ŽIVOT
Strana 8.

PROFESOR OREST DUBAY
A NEDOŽITÁ STOROČNICA
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Mám taký zlý pocit, že po tieto dni, ak pôjdeme znova na námestia, namiesto kľúčikov by sme mali cengat železkami. Lebo je toho zatvárat! Ved' ak sa raz ukáže, že gauner sedel aj v kresle generálneho prokurátora, prestávate mať ilúzie o vlastnom štáte. Tridsať rokov šafárenia, panebože, musela byť tá naša ekonomika oveľa silnejšia, ako nám ju teraz opisujú, ak bolo tridsať rokov čo krádnúť. Okolo Slavina, nad Hradom, v zátišiach Horského parku, na Kolibe, Strmých vrškoch, Donovaloch a pod Tatrami sa nakotilo víl, bazénov a kurtov, že by ste neverili. Tí, čo im k tomu pomáhali v talároch a za prísnyimi počítačmi daňových úradov, museli sa uspokojiť s luxusnými bytmi na dunajskom nábreží a na okrají miest, kus za milión.

Ak železničiar objaví v sebe talent, ktorým zapojí do financovania práve poskladanej politickej strany najpažravějších žralokov slovenskej ekonomiky a vyhrá sotva jedny voľby, byť americkým prezidentom ani mu tie barly nepodám. Ale ani pán z druhej strany sa nemá čím chvastať, vlastni europoslanci, slušne platení, sa ho opovážia kritizovať, pomaly sa osmeľujú ďalší, podpredseda, nemajúc čo robiť, si v parlamentnom kresle hodiny a hodiny vymieňa pusinky s istou Žužu, z ktorej sa vyklúje objednávateľka možno troch, možno štyroch vrážd, medzi nimi aj tých dvoch milých mladých ľudí, čo už pobúrilo svet. Nie je, pravdaže, sám, takých kohútikov máme v slovenskej politike na rozdávanie, jeden sa dokonca nehanbí po podobnej korešpondencii zastupovať rodičov zavraždených detí, pričom vraždu má za nechťami akurát pani Žužu. Čo však čakáte v ovzduší, kde na samom začiatku je skupina gaunerov, čo okradne istý podnik o pár miliónov, jedného už Nemci aj zatknú, na ostatných vypracuje bavorská krajská polícia v Mníchove kvalifikovanú obžalobu – a my ich amnestujeme? Aby sme potom boli jedna jedna, amnestujeme aj tých, čo naplánovali a uskutočnili odvetu za amnestiu, pričom sa ešte dopustili aj vraždy. Oj, nedobrý začiatok mladého štátu!

Vidíte, a to som povedal len pár drobností, omrvinky z našej reality. Takže, aké oslavy, prosím vás? Reparát, tvrdý reparát nás čaká! Ak sa nechceme pred svetom a vlastným potomstvom hanbiť.

Ján ČOMAJ

ISSN 0862-8823
9 770862 882007

Pred tridsiatimi rokmi padol v Česko-Slovensku komunistický režim Výdobytkom nežnej revolúcie je aj samostatná SR

Eva ZELENAYOVÁ – Foto: archív SNN

Rok 1989 na európskom kontinente významne ovplyvnila perestrojka v Sovietskom zväze. Komunistická moc uvoľňovala okovy, čo sa prejavilo pádom Berlínskeho múru a následným rúcaním totalitných režimov v štátoch socialistického bloku. Na Slovensku prednovembrovým vystúpením za slobodu sa stala sviečková demonstrácia veriacich v Bratislave vo februári 1988. Ďalším pokusom bola študentská demonstrácia za akademickú slobodu 16. novembra 1989 v Bratislave. Takmer posledným štátom v rade, kde sa až do 17. novembra udržal komunistický režim, bolo Česko-Slovensko.

Za čo išli študenti do ulíc alebo proti čomu 17. novembra 1989 v Prahe? Predovšetkým za slobodu, za možnosť slobodne cestovať, za náboženskú slobodu, za zrušenie cenzúry, za ľudské práva, za zrušenie vlády jednej strany. Príležitosť sa naskýta 17. novembra, keď aj komunistický režim si pripomína pamiatku zastrelených a deportovaných študentov v novembri 1939 ako Medzinárodný deň študentstva. Spomienkovú slávnosť k päťdesiatemu výročiu týchto udalostí sprevádzal brutálny policajný zákrok proti účastníkom na Národnej triede v Prahe. To vyvolalo rozhorčenie verejnosti a ďalšie protestné akcie v celom Česko-Slovensku. Začal sa proces kreovania demokratického režimu.

■ PÁD REŽIMU

Ale aj proces hodnotenia nežnej revolúcie. Zotrvanie komunistov vo vedení štátu vyvolávalo a dodnes vyvoláva otázky, kto stál za revolúciou? Predseda organizácie Politických väzňov Zväzu protikomunistického odboja Ján Litecký Šveda tvrdí, že „celé to bola inscenácia komunistických tajných služieb“ a ako dôkaz spomína „eštebáka Žifčáka, ktorý v zama-

Novembrové námestia pred tridsiatimi rokmi vyžarovali odhodlanie a vieru, že sa totalitný režim zmení na ľudskejšiu, zamatovejšiu, nežnejšiu spoločnosť. Dnes pri jubileu si kladieme otázky, čo z týchto predstáv sa naozaj uskutočnilo?

tovej inscenácii hral „mŕtveho študenta“ Martina Šmída“. S kým kolaborovali?

Národná rada SR prijala v roku 1996 zákon o nemorálnosti a protiprávnosti komunistického režimu. Uzniesla sa, že režim založený na komunistickej ideológii, ktorý rozhodoval o riadení štátu a osudoch občanov v bývalom Čes-

ko-Slovensku od 25. februára 1948 do 17. novembra 1989, bol odsúdeniahodný. Ďalej sa uzniesla, že vo vstupnej hale NR SR sa umiestni pamätná tabuľa s textom: „Účastníci protikomunistického odboja sa zaslúžili o pád komunistického režimu a o znovunastolenie demokracie na Slovensku. Patrí im za to vďaka.“

Je to jediný pamätník svojho druhu na Slovensku. Ďalší, ktorý stojí na bratislavskom cintoríne Vrakúňa, je pomník na obeť komunizmu. Sklonili sa pri ňom už prezidenti Talianska aj Nemecka, no bývalý prezident Kiska sa na pietnych spomienkach pri tomto pamätníku nezúčastňoval a účasť nepotvrdila ani súčasná prezidentka Zuzana Čaputová. Prítom komunistický režim v celom svete má na svojom konte sto miliónov ľudských obetí.

■ SPLNENÝ SEN

Tohtoročné výročie tzv. nežnej revolúcie je sprevádzané množstvom spomienkových i hodnotiacich relácií, vystúpení politikov i študentských aktérov novembra '89. Paradoxne, pri hodnotení obdobia tridsiatich rokov zaznievajú takmer samé negatívne javy. Výdobytkom Novembra '89 však bola aj príležitosť demokratizovať spoluzití Slovákov a Čechov v spoločnom štáte. Keď sa nepodarilo prekonať záujem českých politikov o unitárny štát, naskýta sa príležitosť rozdeliť federáciu na dva suverénne štáty. Splniť sen Slovákov o samostatnom štáte si trúfalo Hnutie za demokratické Slovensko (HZDS). Vďaka sa však nedočkalo.

3 OTÁZKY PRE:

prof. Jozefa KRÁLIKA, dekana Fakulty práva J. Jesenského VŠ Danubius

Novembrovú zmenu bolo treba ukotviť v ústave

• Môžeme považovať November 1989 aj za začiatok budovania štátnosti terajšej Slovenskej republiky?

Od roka 1990 začal ako protipól k návrhu tzv. Plankovej ústavy vznikáť aj iný návrh Ústavy Slovenskej republiky podľa predstáv Slovenského národnodemokratického hnutia. Jeho predsedom bol JUDr. Peter Brňák, sudca Okresného súdu Bratislava 5, potom i poslanec Slovenskej národnej rady a bývalý sudca ústavného súdu. Dotvárala sa aj v byte Králikovcov na Legionárskej ulici 1 v Bratislave. Najintenzívnejšie sa na ústave okrem Dr. Brňáka podieľali aj iní zo sudcovského stavu i pani domáca JUDr. Zuzana Králiková, vtedy bola tiež tajomníčkou tzv. Plankovej komisie na prípravu Ústavy SR.

• Ak už spomíname, ktoré osobnosti sa na jej tvorbe ešte podieľali?

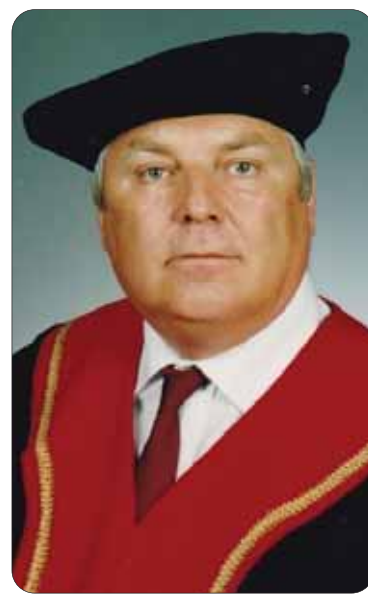
Bol to tiež JUDr. Milan Ziman a ďalší sudca, na ktorého meno si nespomínam. Práve ten bol mimoriadne bystrý, aktívny, tvorivý... V Bratislave zintenzívnila činnosť po roku 1990 aj Štúrova spoločnosť, ktorá podporovala návrh textu ústavy. Jej cieľom bolo revitalizovať národný život Slovákov aj po rozdelení federácie, ten vývoj sa totiž očakával. Najaktívnejšie sa na jej činnosti podieľali najmä iniciátori jej založenia – sudca Peter Brňák, herec Slovenského národného divadla Dušan Jamrich, myslím že i Ing. Ivan Kadlečík, aj právnička Zuzana Králiková, vtedy pracovníčka Legislatívneho odboru Slovenskej národnej rady. Pôvodne

to boli členovia Strany slovenskej obrody, ktorá si opäť osvojila pôvodný názov Demokratická strana.

• Čo sa dialo s týmto návrhom ústavy?

Spomínaný návrh ústavy bol zverejnený, ale širšie sa nepresadil. Bol totiž koncipovaný ako základný zákon samostatného štátu. Vtedy však okrem predstaviteľov parlamentnej Slovenskej národnej strany o samostatnosti Slovenska iní politici neuvažovali. Až neskôr nové a politicky najsilnejšie Hnutie za demokratické Slovensko, vedené Vladimírom Mečiarom, túto ideu presadilo do života.

Zhovárал sa Viliam KOMORA
Foto: archív autora

V SNN 47/2019
SI PREČÍTAŠ

- Marián GAVENDA: Hlásiť sa k slovenskej štátnosti je dnes takmer ako protištátna činnosť
- Zaslepení ochranári nezmyselne bránia výstavbe diaľničného úseku D1 pri Ružomberku
- Reportážnym seriálom si pripomíname pätnásť rokov od víchrice storočia v Tatrách

Spišská Kapitula bola miestom šiesteho ročníka Dní kresťanskej kultúry Vzrušujúci návrat k národným koreňom

Eva ZELENAYOVÁ – Foto: Emil SEMANCO

„V tomto roku si pripomínáme 1150 rokov od smrti sv. Cyrila, 1150 rokov od vymenovania sv. Metoda za arcibiskupa a 1150 rokov od svätenia sv. Gorazda, a na Slovensku je ticho,“ povedal biskup František Rábek v Spišskej Kapitule počas VI. ročníka Dní kresťanskej kultúry. Podujatie bolo venované významu sv. Cyrila a Metoda v kresťanskom umení a v živote cirkvi na Slovensku.

Organizátorom – Teologickému inštitútu TF KÚ v Spišskom Podhradí, Rade pre vzdelanie, vedu a kultúru pri KBS a Diecéznemu katechetickému úradu Spišskej diecézy sa podarilo nahradiť to, čo v školách absentuje. Piatkové predpoludnie 25. októbra organizátori venovali študentom rozličných typov škôl. Po večernej svätej omši v Katedrále sv. Martina nasledovala interpretácia Cyrilometodiády Jána Hollého. Večerný program uviedol HEDr. Ľuboslav Hromják, PhD. Podľa neho kultúra je dobro v človeku. Každá forma kultúry posúva človeka vyššie k Bohu. Kto dokáže rozmýšľať o kultúre, stáva sa kultúrnym. Aj preto je dlhodobou iniciátorom Dní kresťanskej kultúry. Vo výbornom prednese PaedDr. Eleo-

nóry Zvalenej sa z veršov Hollého priam plasticky rinula slovenská história z čias Veľkomoravskej ríše. Je pozoruhodné, že Hollý hovorí o slovenskom jazyku ako o štvrtom liturgickom, uznanom pápežom Hadriánom II., a nie o slovienskom, ako sa to na Slovensko dostalo z českých prekladov. Hovorí o Slovákoch, nie o Slovanoch. Pri čítaní Hollého poézie sú Slováci zreteľne prítomní v dejinách.

Priznal to aj biskup Rábek v úvodnej prednáške nasledujúceho dňa. Obdobie Veľkej Moravy absolútne absentuje vo filmových či literárnych dielach na Slovensku. Uvedomila si to aj Konferencia biskupov Slovenska a ako povedal, v roku 2013 dali vyrobiť film s touto tematikou, ktorý by sa

mal dostať k divákovi o rok, o dva. Vo februári budúceho roka by mala prísť na pulty knižkariet kniha Tajomstvo zoborského kláštora. V spolupráci s Danielom Hevierom ju napísal Mons. František Rábek. Ak bude taká vzrušujúca ako rozprávanie autora, majú sa čitatelia na čo tešiť. Navyše vyplňa medzeru v živote sv. Gorazda, ktorý ako príslušník vysokej šľachty nemohol byť vyhnaný s Metodovými žiakmi z Veľkej Moravy, ako sa dosiaľ tradovalo.

Zobor zrejme ukrýva aj iné tajomstvá. Biskup Rábek naznačil, že pravdepodobne v kláštore na Zobore dožil svoj život kráľ Svätopluk. Aké bolo jeho stretnutie so sv. Gorazdom? Dočítame sa v knižke. Upozornil tiež na maďarské mesto Zalavár, niekdajší Blatnohrad,

Spišská Kapitula bola miestom konania šiesteho ročníka Dní kresťanskej kultúry

kde sa nachádzajú zvyšky Hadriánovho chrámu. Pri jeho oltári slúžili sv. omše sv. Cyril a Metod. Matica slovenská každoročne organizuje návštevu tohto historického miesta.

Sobotné predpoludnie patrilo najmä cirkevnému historikovi Ľuboslavovi Hromjákovi. Hoci cyrilo-metodská tradícia je pomerne reflektovaná v spoločnosti, dokázal o nej rozprávať

pútať a so znalosťou, takže nikomu sa nežiadalo ukončiť maratón prednášok. Upozornil napríklad, že pápežský list Industriae tuae, v ktorom pápež Ján VIII. kladie Svätopluka na roveň ostatných kresťanských panovníkov Európy, je v literatúre chybné označovaný ako bula. Toto označenie totiž vzniklo až v 13. storočí. Návrat ku koreňom národa bol zásluhou organizátorov vzrušujúci.

Kampaň sa začala mimoriadne tvrdo, hrá sa kartou zvanou Kočner Z vedenia NR SR odstúpil podpredseda Martin Glváč

Ivan BROŽIK – Foto: internet

Martin Glváč (Smer-SD) končí vo funkcii podpredsedu Národnej rady SR. O svojom rozhodnutí informoval prostredníctvom vyhlásenia pre médiá. Urobil to preto, lebo mu záleží na tom, aby strana Smer-SD v budúcoročných voľbách zvíťazila. „Nikdy som nebol prílepený k žiadnej stoličke a je to moje autonómne rozhodnutie,“ vyhlásil Martin Glváč. Zároveň avizoval, že je pripravený vzdať sa aj členstva vo výbore pre kontrolu Vojenského spravodajstva. Tento krok však podmieňuje tým, že z kontrolných a bezpečnostných výborov odídu všetci poslanci, ktorí mali kontakty s Marianom K.

„Ak akákoľvek komunikácia s Marianom K. niekoho diskvalifikuje, tak potom musí pre každého platiť padni, komu padni,“ zdôraznil Glváč.

ODÍDEM, ALE...

Martin Glváč vyzval predsedu Mosta – Híd Bélu Bugára, aby sa vzdal funkcie podpredsedu NR SR tiež. Poukázal na Bugárovo stretnutie s obvineným Marianom K. po vražde novinára Jána Kuciaka a jeho snúbenice. „Dávam mu priestor na to, aby odstúpil sám a konal, lebo v prípade,

že v parlamente sa objaví návrh na jeho odvolanie, tak nevylučujem, že poslancský klub Smer-SD takýto návrh podporí,“ povedal Martin Glváč. Avizoval, že spolu s kolegami pripraví návrh na odvolanie Borisa Kollára z funkcie predsedu Výboru NR SR pre verejnú správu a regionálny rozvoj a dúfa, že to opozícia podporí. „Bol to práve on, kto ma s Marianom K. zoznámil, on riešil s Marianom K. biznis na Donovaloch, chodievali spolu na plesy a na koncerty. Alebo tieto kontakty sú slušné, v poriadku

a neprekážajú im? Ja osobne nepoznám v politike osobu, ktorá by mala intenzívnejšie kontakty s Marianom K. ako on,“ skonštatoval zatiaľ ešte stále bratislavský krajský predseda Smeru-SD.

ŠPINAVÁ KAMPAŇ

„Každému, normálne uvažujúcemu človeku, ktorý sleduje médiá a politiku, musí byť jasné, že tu vôbec nejde o moju osobu, ale o špinavú predvolebnú kampaň, v ktorej stará opozícia súperí o holé prežitie s tzv. novými opo-

Martin GLVÁČ zo Smeru musel opustiť kreslo podpredsedu NR SR za nevhodnú komunikáciu s M. Kočnerom.

zičnými politikmi. Keďže parlamentné voľby sú predo dvermi a percentá sú neúprosne, tak jediným ich cieľom je šíriť nenávisť a očierňovať Smer,“ tvrdí na sociálnej sieti odstupujúci podpredseda parlamentu. Pokračuje: „Je pritom naozaj komické, že práve extrémne toxickí ľudia, ktorí paktovali s Kočnerom, bez hanby súdia mňa a ďalších a nehanebne sa hrávajú na obe. Podľa ich logiky sme potom predseda všetci obeť. Ak Sulíkovi a Matovičovi stačí povedať 'sorry' za závažnú komunikáciu a stretnutia s Kočnerom, tak to isté by malo stačiť povedať aj mne,“ myslí si Martin Glváč.

Predseda strany Smer Robert Fico v minulosti viackrát avizoval, že bude stáť za akýmkoľvek rozhodnutím Martina Glváča. Zároveň je podľa neho potrebné pripomenúť niektorým opozičným politikom, že teraz je rad na nich. Rozhodnutie Martina Glváča vzdať sa funkcie podpredsedu Národnej rady SR považuje predseda vládného Mosta – Híd Béla Bugár za správne. Zároveň odmieta Glváčovu výzvu, aby jeho krok nasledoval. „Tieto útoky považujem za zbytočné. Ja som sa s Marianom Kočnerom nestaval, ja som si s ním nepísal,“ tlmočila stanovisko lídra Mosta – Híd hovorkyňa strany Klára Magdame. Andrej Danko ako predseda parlamentu, ale aj predseda SNS nijako do politických hier o osud Martina Glváča nevstupoval. Považuje ich za vnútornú záležitosť koalícieho partnera. Zároveň zdôraznil, že ak Glváč skončí na poste podpredsedu parlamentu, Smer-SD nominuje nového podpredsedu, keďže im tento post prináleží.

VŠIMLI SME SI

Udalosti prvej svetovej vojny na severovýchode Slovenska pripomínajú početné vojnové cintoríny a pamätníky, ktoré sú prevažne dielom rúk dobrovoľníkov. Koncom októbra pribudol ďalší vďaka spolupráci maďarských nadácií Krajcaros a Adriana s Obecným úradom v Repejove.

Martýrom vojny v Repejove

Účastníci pietneho aktu na obecnom cintoríne v Repejove

Na starom obecnom cintoríne pietny drevený stĺp, rezbárske dielo podplukovníka vo výslužbe Ferencu Nicka, a pamätnú tabuľu venovanú padlým vojakom posvätil správca miestnej farnosti Marek Valenčík. Smútočný obrad sa uskutočnil za účasti starostu obce Petra Cipka, farského speváckeho zboru, zástupcov obce, ako aj predstaviteľov nadácií zo Székesfehérváru a z Egeru. Predseda nadácie Krajcaros István Németh v príhovore poukázal na to, že za vojny nenesú vinu vojaci, zodpovední sú politici. Vojaci na oboch stranách frontu len plnili rozkazy, za čo mnohí obetovali svoje životy.

Repejov sa dostal do vojnového virvaru už v jeseni 1914. Najkrvavejšie boje sa v jeho katastri viedli na jar 1915 počas tzv. Veľkonočnej bitky, keď ruskú ofenzívu sa snažili zastaviť pluky rakúsko-uhorskej 20. pešej divízie domobrany. V okolí tejto obce padlo vtedy vyše osemdesiat vojakov bojujúcich na oboch stranách frontu, z toho sú doteraz známe mená šesťdesiatich štyroch vojakov. Väčšina padlých rakúsko-uhorských vojakov bojovala v pešom pluku uhorskej domobrany číslo 1 a číslo 17 zo Székesfehérváru. Väčšiu časť vojnových hrobov exhumovali v roku 1930 a pozostatky uložili do masového hrobu na starom obecnom cintoríne. V roku 2014 bol aj v miestnej časti Pravrovce postavený pamätník a informačná tabuľa v slovenskom, maďarskom a anglickom jazyku. Stalo sa tak vďaka úsiliu maďarského Pamätného výboru centenária a Klubu vojenskej histórie Beskydy.

Text a foto: Marián ŠIMKULIČ

Okrúhle výročie nežnej revolúcie pripomenú rôznorodé aktivity November '89 v reflexiách rezortu kultúry

„Nežná revolúcia je jednou z najdôležitejších historických udalostí v dejinách Slovenska. V novembri si pripomenieme tridsiate výročie tohto významného dejinného medzníka Čechov a Slovákov, kľúčového z hľadiska obnovenia demokratického zriadenia v oboch krajinách. Výročie je zároveň vhodným rámcom pre rôznorodé aktivity, ktorými si pripomenieme nespochybniteľný hodnotový potenciál pre dnešok,“ vyjadrila sa ministerka Ľubica Laššáková.

Ministerstvo kultúry SR v spolupráci s organizáciami v jeho zriaďovateľskej pôsobnosti a ďalšími spoluorganizátormi pripravujú kultúrne programy, ktoré sa tematicky dotýkajú roka 1989.

Cinoherný súbór Štátneho divadla Košice uvedie 14. novembra hru Václava Havla List Gustávovi Husákov. Štátny komorný orchester Žilina 21. novembra 2019 pripravil Slávnostný koncert k tridsiatemu výročiu nežnej revolúcie z diel exilových autorov Kolkoviča a Kupkoviča v konfrontácii s netradične poňatým Mozartom a beatlesovkami v barokovom šate. Aj štátna opera v Banskej Bystrici uvedie 16. novembra vo svojich priestoroch koncert k jubilejnemu výročiu zmeny spoločenských pomerov, v ktorom sa predstaví kvarteto laureátok medzinárodnej speváckej súťaže Gabriely Beňáčkovej za účasti tejto opernej divy.

Slovenské národné divadlo Bratislava počas novembra v Modrom salóne organizuje sériu desiatich diskusných večerov k téme

výročia nežnej revolúcie. Hudobné centrum 8. novembra – 15. novem-

ČO INÍ NEPÍŠU

Tri desaťročia uplynuli od dramatických dní, ktorým dnes vpravíme nežnú revolúciu. Priniesli zásadnú spoločenskú zmenu, ktorú si po tieto dni budeme pripomínať na množstve podujatí aj v rezorte kultúry.

bra 2019 v Bratislave a Piešťanoch uvádza osem koncertov pätnásteho ročníka medzinárodného festivalu súčasnej hudby MELOS-ÉTOS 2019, na ktorých najnovšou tvorbou reflektuje výročie, problémy ľudských práv a slobody v globálnom kontexte. Slovenské centrum dizajnu do 17. novembra 2019 na Veľvyslanectve SR v Londýne v Spojenom kráľovstve Veľkej Británie a Severného Írska predstavuje pohľadom niekoľkých slovenských dizajnérov generácie narodennej v polovici sedemdesiatych rokov 20. storočia spoločenské i technologické zmeny vo výstavnom projekte Velvet Generation. Tvorivá odvaha týchto autorov výrazne ovplyvnila vývoj dizajnu a umenia na Slovensku a zasiahla i za hranice. Nie sú len dizajnérmi, ale sú aj organizátormi, podnikateľmi, pedagógmi a spoločensky aktívnymi ľuďmi, a je zrejme, že bez zmien, ktoré priniesla nežná revolúcia, by bola ich tvorba obmedzená a ostatné aktivity nemožné.

Michal SITNIK
Foto: archív SNN

Po voľbách je neskoro plakať

Eva ZELENAYOVÁ

Ešte nikdy v minulosti sa tak manifestatívne národ nehlasil k slušnosti ako na mítingoch Za slušné Slovensko. Dalo by sa povedať, že predseda parlamentu Andrej Danko zbytočne apeloval pri vyhlásení termínu nastávajúcich parlamentných volieb na slušnosť. Slušnosť ide ruka v ruke s morálkou a o tej bývalá premiérka na kandidátka na prezidentku Iveta Radičová vyhlásila, že je vecou dohody. Zožala za to veľkú kritiku, najmä od cirkvi...

Čo je to slušnosť, morálka, prečo sa ich dožadujeme? Slušnosť i morálka sú výsledkom výchovy a ich kvalita závisí od vychovávateľov. Stáročia na európskom kontinente bola vedená v kresťanskom duchu. Aká je výchova človeka, taká je spoločnosť. Že výchova je dôležitá nielen pre jedinca, ale pre celú spoločnosť, svedčia samotné názvy niektorých zariadení. Do

výchovných zariadení odchádzajú mladiství, ktorí sa vymkli spoločenským pravidlám. Do nápravno-výchovných zariadení posielajú spoločnosť ľudí prekračujúcich zákony. Slušnosť má teda svoje rámce.

Prvým známym zákonom v našej civilizačnej zóne bolo Desatoro. Prevzali ho všetky kresťanské cirkvi a na ňom budovali európsku kultúru. Ako je známe, Desatoro odovzdal Boh Mojžišovi na hore Sinaj. Dostojevský v 19. storočí napísal: „Keby Boh nejestvoval, bolo by všetko dovolené.“ V roku 1948 komunistická moc v Česko-Slovensku vyhlásila vojnu cirkvi a odvtedy celé generácie boli vychovávané bez Boha. Na Západe odmietli Boha, a, obrazne povedané, začali sa klaňať zlatému teľatu. Dnes pozorujeme, že skutočne platia slová Dostojevského, v spoločnosti bez

Boha je všetko dovolené. Ulica sa inštinktívne domáha slušnosti bez toho, aby vedela, čo vlastne chce. V roku 1989 sme síce zrušili článok 4 v ústave o vedúcej úlohe komunistickej strany v spoločnosti, ale návrat ku koreňom nenastal.

KOMENTÁR

Naopak, pozorujeme masívny útok na základné štruktúry spoločnosti: rodinu, národ, kresťanské hodnoty. Strany propagujúce moderný život, teda život bez Boha, disponujú obrovskými finančnými prostriedkami na kampaň. Tie isté finančné skupiny podporujú aj médiá, takže dosah na verejnú mienku je obrovský. Len na ilustráciu. Kampaň Progresívneho Slovenska, v Bratislave primátora Valla, Denníka N podporovala známa firma Eset. Denník Sme zase vlastní Penta.

Fakty o tridsaťročnej nežnosti

Ludovít ŠTEVKÓ

V médiách si dnes po tridsiatich rokoch od nežného prevratu sotvako spomenie na prejav prezidenta Václava Havla: „Dvacet let tvrdila oficiální propaganda, že jsem nepřítel socialismu, že chci obnovit kapitalismus, že jsem ve službách světového imperialismu, od něhož přijímám tučné výslužky, že chci být majitelem různých podniků. Byly to všechno lži... Žádné gigantické zdražování nebo dokonce nezaměstnanost, jak to panikáři systematicky šíří, nic takového nepřipravujeme... Již nikdy do žádného paktu nepůjdeme.“ Všetličo sa vtedy z Hradčan povrávalo a všetličo sa nekriticky prijímalo...

Brblavé knieža Schwarzenberg, rešpektovaný čeladník prvého ponovebrevného prezidenta, odporučil svojmu šéfovi, aby sa ospravedlnil sudetským Nemcom za prikorá spáchané Čechmi, a on sa naozaj ospravedlnil samotnému nemeckému prezidentovi

Weiseckerovi. Mnohým Čechom to nebolo po vôli, ale prezident Havel, po svätom Václavovi prvom druhý svätý Václav, bol verejne nekritizovateľný. O jeho neuvážaných masových amnestiách na Nový rok 1990 sa hovorilo spochiatku iba potichu, ale až neskôr, keď

POZNÁMKA

zberba prepustená z väzenia páchala ohavné zločiny, našli sa politici i niektorí novinári, ktorí povedali nahlas, že prezident urobil veľkú chybu.

Dnes sú Havlove amnestie prijímané ako čierna škvrna na štíte ponovebrevných elít. V tejto súvislosti ako päť do tváre pôsobí článok šoubiznisového podnikateľa Michala Kaščáka v Denníku N, že Havlove amnestie boli správne a že „tvrdenia o jeho zlyhaní sú výsledkom protihavlovskej hysterie“. Kaščák kritizuje Miloša Kreko-

viča za jeho recenziu filmu Amnestie a nepriamo odsudzuje aj samotný film inšpirovaný skutočnými udalosťami nežnej revolúcie z roka 1989 a kontroverzným prepustením dvadsaťtisíc väzňov po amnestiách Václava Havla. Horšie sa vraj oslavy novembra 2019 asi začať nemohli. Podľa neho film nijako nekomunikuje to, že v mnohých prípadoch nešlo len o „druhú šancu“, ale najmä o nápravu krivdy.

Pohodák Kaščák asi spadol z duba už vtedy, keď s kapelou vyhrával Havlovi na Hrádecku a ešte sa z toho nespamätal. Brány väznic opustilo na základe amnestie osemdesiat percent odsúdených, medzi nimi mnoho ťažkých delikventov, lupičov a vrahov. O aké nápravy krivdy tu vlastne išlo? Nespravodlivo odsúdených z celkového počtu amnestovaných mohlo byť pol percenta, nie viac. Mnohí z politických väzňov sa na slobodu ani nedostali, iba

sa im o rok či dva skrátil trest. Amnestovaná zberba sa o pár dní dopúšťala krádeží aj ťažkých zločinov. Siedmi prepustení spáchali v Leviciach kolektívnu vraždu, pribúdali lúpežné vraždy našich recidivistov aj v zahraničí, kam sa mnohí hneď vybrali, ďalší sa dopúšťali iných kriminálnych skutkov po celom území štátu. Dôsledok Havlovej naivity a hlúposti sa prejavil aj neskôr vo väzniciach, kde kvitla kriminalita neslýchaných rozmerov, kde väzenské výbory VPN začali robiť vlastnú „zamatovú revolúciu“. Jeden z revolucionárov Tibor Polgári, ktorý sa už v marci 1990 zviditeľnil pri veľkej vzbuze v Leopoldove, zavraždil pri pokuse o útek troch dozorcov. Jeho kumpáni povraždili ďalších príslušníkov väzenského personálu...

V Českej republike sa k amnestiám Václava Havla vyjadrujú inak ako Michal Kaščák. Spisovateľ literatúry faktu Olin Jurman nazval vo svojej „výbušnej knihe“ k výročiu Zamat Havla zradcom a Judášom: „Stejně tak jako to z něj dělá i amnestie, kterou vyhlásil. Vždyť on pustil všechny ty největší lumpy a za pár dní už byli za mřížemi zpátky a nadělali spousty škod.“ O prikrých slovách spisovateľa Jurmana si každý (vrátane Kaščáka) môže myslieť čo chce, ale fakty nepustia.

SPOZA OPONY

Nedávno som sa ocitol vo veľkej zasadacej miestnosti Domu športu v Bratislave, kde nebolo ani jedného voľného miesta. Keďže za dlhým predsedníckym stolom bolo dosť voľno a ja som mal v rukách peknú bukrétu, sadol som si tam so samozrejmosťou, že tam patrí. Veľa vyslovených profíkov sa zišlo, aby si uctilo pamiatku najlepšieho riaditeľa televízie na Slovensku – Jaroslava Hlinického. Tento titul po prvý raz zaznel do preplnenej sály pri výročí televízie z javiska Slovenského národného divadla. Vyslovila ho herecká a manažérska legenda Juraj Kukura. Ale musela prísť ďalšia profesionálna legenda, vynikajúca osobnosť obrazovky, hokejového manažmentu, dokumentarista a spisovateľ, autor detskej literatúry, Štefan Nižňanský, muž, ktorý sa výrazne zapísal aj do moderných politických dejín, aby sa slová o najlepšom televíznom riaditeľovi utvárci navždy vo veľkom príbehu slovenského televízneho manažmentu. Prečo je to dôležité pripomínať?

Nižňanský bol moderátorom hlavnej spravodajskej televíznej relácie práve v kľúčových dňoch novembra 1989. Pracoval v slovenskej časti federálnej televízie, a to, že išlo o slovenskú časť, treba zdôrazniť. Lebo práve bra-

Prečo si máme všetko dobre pamätať

Dušan D. KERNÝ

tislavské štúdio ako prvé začalo vysielat' naživo televízne besedy a priame prenosy z masových zhromaždení oveľa skôr, ako sa k tomu odhodlala Praha. Rozhodol o tom Jaroslav Hlinický. Bol to skutočný prelom a bol to Hlinický, svojrázna osobnosť, ktorý vedel, čo treba urobiť, čo vyžaduje doba – a umožnil to aj ostatným.

Úloha televízie v prelomových novembrových dňoch bola kľúčová a smelosť Jaroslava Hlinického bola prirodzeným vyvrcholením jeho predchádzajúceho

pôsobenia v slovenskom filme, známej Kolibe, ako aj v televízii. Filmár profesor Patrik Pašš, ktorého rukopis je na vyše tisícosemsto dielach, napríklad Perinbaba či Tisícročná včela, si srdečne vymenili poďakovania

ako je film Južná pošta, Sedím na konári a je mi dobre alebo naposledy zložil hold slovenským vojakom z čias prvej svetovej v Dolomitoch, nielen vysoko oceňoval pôsobenie Jaroslava Hlinického. Vecne a presvedčivo

diskusiu na Slovensku a pre prvé priame prenosy z masových zhromaždení. V rokoch nového režimu si potom odsedel väzbu a väzenie za to, že vrchnosti, u ktorej toľko vybavoval, započítal z televízie vtedy nekaždodenné videorekordéry. Nižňanský podrobne zmapoval, ako za uväznením Hlinického stál mladý protežant Pavol Rusko, dnes známy najmä procesom v súvislosti s Kočnerom okolo ňahovania o milióny zo zmeniek, o ktorých falšovanie na súde ide.

To sa deje v situácii, keď najbohatší Čech kupuje päť televízií v strednej Európe, okrem českej Novy, najpočítavnejšej a reklamne najvýnosnejšej, aj „slovenskú“ Markízu, tá má najpočítavnejšie spravodajstvo a je jednotkou na reklamnom trhu s príjmom v prepočte 2,4 miliardy českých korún. Nejde len o proces Rusko – Kočner, a to, ako to dnes vyznieva v porovnaní s Hlinickým. A aj to, čo sme s ním – Ruskom a Kočnerom dosiahli, keď obrovský mediálny, ekonomický a politický vplyv bude mať český miliardár, čo má najmenej šesťnásobne viac miliárd ako celá „slovenská“ Penta.

SEBAOBHRANA

Parlament schválil v závere októbra novelu cestného zákona, ktorá prináša niekoľko zásadných zmien. Popritom sa mení aj platnosť diaľničnej známky – či skôr rozšírenie ponuky známok o nový druh. Podľa nových pravidiel si bude môcť vodič zakúpiť aj známku, ktorá bude mať platnosť tristošesťdesiatpäť dní od dňa zakúpenia. Nákup bude, samozrejme, možný tiež elektronicky. Klasická „ročná“ známka zostáva v platnosti. To znamená, že rok 2020 tiež priniesie možnosť kúpiť známku platnú od začiatku roka do 31. 1. 2021. Pre motorky a držiteľov preukazu ŤZP bude v roku 2020 používanie diaľnic nespôplatnené. Od prvého decembrového dňa bude platiť zmena týkajúca sa použitia kolobežky či iného motorového vozidla, jazdiaceho doteraz prevažne po chodníkoch. Pred platnosťou novely je jej vodič radený ku chodcom. Po novom budú patriť do rovnakej triedy ako segway (plošiny na dvoch kolesách s motorčekom).

Na cestách po novom

To znamená, že budú vozidlami, ktoré môžu na chodníkoch jazdiť kolobežky len rýchlosťou chôdze a nemôžu ohroziť chodcov. Toto riešenie je podľa zákonodarcov logické a každý, kto zažil, že okolo neho preletel niekto na kolobežke dvadsaťpäťkilometrovou rýchlosťou, len potvrdí, že regulácia v tomto smere bola asi nutná.

Ovládať telefón za volantom je sankčne spoplatnené podľa aktuálnych cenníkov už teraz. Ale pokuty budú vyššie a novela upravuje zákon tak, že je zakázané vôbec držať telefón v ruke. Rovnako to platí pre akékoľvek iné telekomunikačné či audiovizuálne zariadenia. Do zavedenia novely je maximálna pokuta na mieste päťdesiat eur, od jej zavedenia až sto. V správnom konaní to môže byť ešte viac. Stále je to maximálna pokuta a je na príslušníkovi policajného zboru, akú sankciu zvolí. Všeobecne sa za istý špecifický druh šance považuje aj dohovor, ale iba policajt má právo rozhodnúť sa, či ho využije. Nie je možné ho k tomu ani nútiť, ani donútiť.

Jazda v kolóne na diaľnici bude tiež upravená. Po novom bude zo zákona vyplývať povinnosť vytvoriť uličku pre záchranné vozidlá. To v podstate bolo povinné už aj pred platnosťou tohto zákona, ale nie každý to zvládol. Takže reálne to nebola ulička, ale skôr zuby. Na konci kolóny na diaľnici býva časté zúženie a „zbíhanie“ jazdných pruhov. V prípade ich spájania bude povinné striedať zbiehanie vozidiel známe pod ľudovejším označením zips. Teda nielen iba pred prekážkou, ako to bolo doteraz.

(ib)

Ján SEMAN: K návrhom sme v komisii pristupovali zodpovedne a nestranné Stanovy sú základný matičný dokument

Zhovárал sa Matej MINDÁR – Foto: archív SNN

Snem Matice slovenskej v Liptovskom Mikuláši 12. októbra 2019 definitívne schválil nové stanovy. O najzásadnejších zmenách sme sa porozprávali s tajomníkom MS Jánom SEMANOM, ktorý viedol komisiu výboru MS pre stanovy a legislatívu, kde sa zhromažďovali podnety a pripomienky a na ich základe sa pripravovala zmena stanov.

• Na sneme Matice slovenskej v Liptovskom Mikuláši sa definitívne schválili nové stanovy. Prečo ste sa rozhodli k tomuto kroku?

Doterajšie stanovy MS nadobudli svoju platnosť schválením na sneme MS 17. 9. 2011 a účinnosť o mesiac neskôr 17. 10. 2011. Skúsenosti, no najmä prax, ukázali, že niektoré ich časti treba prispôsobiť novovznikajúcim okolnostiam a podmienkam, ktoré za posledné roky vyplynuli z matičnej činnosti. Uvedené obdobie platnosti stanov prinieslo niekoľko desiatok podnetných návrhov a pripomienok nielen od matičiarov, ale aj zo strany matičných pracovníkov, výboru a predsedníctva MS. Výbor MS teda na základe týchto podnetov schválil vytvorenie pracovnej komisie výboru MS pre stanovy a vnútornú legislatívu.

Tajomník MS Ján SEMAN mal na starosti prípravu novelizácie matičných stanov.

INTERVIEW

• Aké najpodstatnejšie zmeny sa objavia v nových stanovách?

Popri zániku členstva zrušením sme zdefinovali nový pojem, a to zánik členstva vylúčením. V časti zaoberajúcej sa organizačnými zložkami sme mierne zvýšili počet záujemcov, ktorý je potrebný na založenie miestneho odboru. V novele sme tiež zdefinovali aj počet členov, ktorý je potrebný na založenie celoslovenského vedeckého a záujmového odboru MS, pričom bola určená aj podmienka ich územného zastúpenia. Mierne sa upravili aj povinnosti matičných odborov, ktoré majú vo vzťahu k členskému ústrediu. Jednou z najzásadnejších zmien v celých stanovách je zníženie počtu členov výboru z tridsiatich deviatich na dvadsaťdeväť členov a ustanovenie, ktoré hovorí o tom, že členstvo vo výbore je nezlučiteľné s pracovným pomerom v MS.

• Medzi podstatné zmeny patrí určite navýšenie minimálneho

počtu záujemcov, ktorý je potrebný na založenie odboru...

Ak má MS plniť svoje historické poslanie a postavenie aj v 21. storočí, musí sa oprieť o širokú členskú základňu. Ak sa z hľadiska budúceho vývoja majú miestne odbory ďalej rozvíjať a dostať sa do rovnocenného partnerstva s kultúrnymi zložkami samosprávy, musia byť vážnym reprezentantom národných a matičných myšlienok na danom území. Odbor musí byť zastúpený dostatočným počtom členov, aby sa v takomto prípade zabezpečila kontinuita matičnej činnosti na danom území. Je samozrejme, že bude úlohou členského ústredia a domov MS, aby v období po schválení stanov aktívne pomohli matičným odborom s menším počtom členov ako desať získať nových členov.

• Podľa nových stanov bude matičný výbor pozostávať z dvadsiatich deviatich členov. Na základe akých skúseností pristúpili matiční predstavitelia k tejto zmene?

Komisia na úpravu stanov touto zmenou zareagovala na početné pripomienky a návrhy matičiarov z celého Slovenska, ktorí v prevažnej časti svojich zaslaných pripomienok žiadali práve zníženie počtu členov výboru. Takýto počet členov výboru nie je nič nezvyčajné. V období oživenia MS bol výbor dvadsaťštyričlenný, tento počet mal výbor aj v bezprostredných rokoch v povojnovom období. Myslím si, že znížením počtu členov sa práca výboru zefektívni a spružní.

• Členstvo vo výbore po novom nebude zlučiteľné s pracovným pomerom v MS. Aké boli hlavné dôvody tejto zmeny?

Opäť zdôrazňujem, že sme touto zmenou zareagovali na početne sa opakujúce pripomienky matičiarov najmä z juhu Slovenska, ktorí túto zmenu už dlho žiadali vo svojich návrhoch. Chceme zdôrazniť, že podľa môjho názoru je práve táto zmena najzásadnejšou v celých stanovách. Zamestnanci boli vždy súčasťou výboru MS. Dôvod bol jasný. Bolo potrebné zabezpečiť realizáciu úloh a uznesení výboru, čo realizovali najmä platení zamestnanci MS pod dohľadom členov výboru z radov dobrovoľníkov. Týmto uznesením sa dáva značný priestor množstvu osobností priamo z radov dobrovoľníkov v matičnom hnutí, ktorí tak nahradia vo výbore zamestnancov MS. Na sneme som videl množstvo matičiarov, ktorí by hrdo a so ctou zastávali práve túto funkciu. Kapacity a kádre na to máme. Aby sa však zabezpečila kontinuita plnenia úloh a uznesení výboru pri neúčasti zamestnancov, stanovy obsahujú ustanovenie, ktoré dáva výnimku členstva vo výbore predse-

dovi MS, podpredsedom, tajomníkom a správcovi. Práve ich členstvom vo výbore sa zabezpečí plnenie úloh výboru.

• Ako tajomník MS ste boli predsedom Komisie pre stanovy MS. Vymenovali by ste, ktoré konštruktívne pozmeňujúce návrhy matičný snem prijal?

Chcem zdôrazniť, že delegáti snemu takmer jednohlasne schválili všetky úpravy a zmeny v stanovách tak, ako im boli predložené výborom MS. Koniec koncov, tieto návrhy vzišli práve od nich. Samozrejme, ešte priamo na sneme sa objavilo niekoľko pozmeňujúcich pripomienok, o ktorých sa aj hlasovalo. Vymenujem tie, ktoré matičný snem prijal. Vymena vety: Organizačné jednotky MS sa premenovali na organizačné zložky, čo je v súlade so zákonom č. 272 o registri právnických osôb, kde sa popri MS zapisujú aj jej všetky organizačné zložky, medzi ktoré patria miestne, záujmové a vedecké odbory; pri vylúčení člena sa ponechala možnosť odvolania sa proti rozhodnutiu príslušného orgánu na dozorný výbor MS; v hlave XV. sa upravilo, že vedecká rada je poradným orgánom MS ako celku; výboru MS bude podklady na posudzovanie schválenia vedeckého odboru predkladať členské ústredie a vedecká rada Matice slovenskej, a tak isto sa určili dlhšie lehoty v niektorých záverečných ustanoveniach medzi platnosťou a účinnosťou, aby bol väčší časový priestor na ich realizáciu.

• Ako hodnotíte závery snemu Matice slovenskej z pozície tajomníka?

V komisii pre stanovy sme k všetkým návrhom pristupovali zodpovedne a nestranné. V záverečnej fáze sme do návrhu stanov zapracovali všetky právne relevantné návrhy a pripomienky matičiarov, ale aj pracovníkov matičných pracovníkov v regiónoch, ústredia v Martine, výboru a predsedníctva MS. Myslím si, že prijaté stanovy odrádzajú všetky aktuálne požiadavky matičného hnutia. Delegáti snemu nám dali za pravdu tým, že takmer jednohlasne súhlasili s navrhovanými úpravami. Stanovy sú základným dokumentom, ktorým sa Matica riadi a bude riadiť. Sú schválené tak, aby v nijakom prípade nebrzdili matičného ducha, ale, naopak, napomáhali jeho posilňovanie, vzrast a rozlet.

O ČOM JE REČ

Pripomínať si novembrovú revolúciu a jej tridsiate výročie pripadá mi dnes v mnohom dosť rozporuplné. Napríklad jej názov: v Čechách sa vžil „sametová“ (údajne ho vymysleli zahraniční novinári) a na Slovensku „nežná“. Teda dve revolúcie, iná bola v Česku a iná na Slovensku? Aj tak sa to dá chápať...

„Nežná revolúcia v novembri v roku 1989 očarila celý svet svojou ľahkosťou až noblesou, mierumilovnosťou, zamatovosťou a historickou parabolou, pokusom uskutočniť tisícročia starú víziu Utópie, keď umelci a filozofi vedú spoločnosť. Za tento čin boli na Nobelovu cenu mieru navrhovaní študenti a ich vodcovia, ale aj symbol občianskeho odporu Václav Havel. V skutočnosti ju mala dostať Štátna tajná bezpečnosť bývalého Československa, teda ŠtB.“ Takto satiricky píše o nežnej revolúcii vo svojom blogu spisovateľ a publicista Gustáv Murín (November 1989 inak, Pravda, 1. 11. 2019). Povedané slovami Václava Havla: „To jsou paradoxy!“ Pri príležitosti tridsiateho výročia tejto „paradoxnej revolúcie“ budú sa médiá usilovať podať staronový výklad udalostí, ako sa to všetko začalo spontánne

a neorganizovane na uliciach, bývali vodcovia budú v rozhovoroch vysvetľovať a skromne obhajovať svoje zásluhy. Pred dvoma rokmi ich prezident Kiska na odporúčanie svojho poradcu (Martin Bútor) vyznamenal udelením najvyšších štátnych vyznamenaní. No jeden medzi nimi chýbal: Ján Budaj, ktorého „jeho vlastní intrigami surovo vystrnadili z politickej

intelektuálnej verejnosti. Stretával sa so skupinou slovenských disidentov, ale, ako sa sám priznáva, Chartu 77 nepodpisal. Na otázku, čo robil práve 17. novembra 1989, v jednom rozhovore spontánne vraví: „Sezóna bola v plnom prúde, mrzlo... Kúril som!“ Podľa Budajových slov náhodne a neorganizovane sa zrodila aj myšlienka stretnutia v bratislavskej

Tribún nežnej revolúcie

Peter ŠTRELINGER

scény“, ako napísal G. Murín. Ján Budaj, jedna z vedúcich osobností nežnej revolúcie, ako sa o ňom uvádza vo všetkých slovníkoch a novodobých encyklopédiách. V období pred nežnou sa angažoval v ochranárskej komunite. Pretĺkal sa ako skladník, úradník a od roka 1976 pracoval ako kurič. V roku 1987 zostal spolu s ďalšími ochranármi samizdat Bratislava nahlas, ktorý sa rozširoval medzi ľuďmi ilegálne. V publikácii kritizovali kvalitu života v hlavnom meste, neschopnosť a skostnatenosť režimu. Myslím si, že práve toto Budaja dostalo do povedomia

Umeleckej besede (19. novembra 1989), kam Jána Budaja pozvali telefonicky. Iniciátormi zhromaždenia, dva dni po zásahu na Národni trídě v Prahe, boli výtvarníci Rudolf Sýkora, Miroslav Cipár a Ján Jankovič. Tu teda vznikla Verejnosť proti násiliu, ktorá na seba vzala úlohu hlavnej sily slovenskej „neholúcie“, ako ju nazval Andrej Ferko. Ján Budaj sa stáva spolu s Milanom Kňažkom moderátorom všetkých manifestácií v Bratislave. Zdá sa, že udalosť nabrali hneď prvý týždeň raketovú rýchlosť, s počtom demonštrantov narastala aj odvaha. No

najmä požiadavky na odstúpenie a potrestanie skompromitovaných predstaviteľov režimu, výzvy na generálny štrajk a zrušenie vedúcej úlohy komunistckej strany. Na Slovensku bol vývoj odlišný od toho, čo sa dialo v Česku.

„Veľkým úspechom bolo, keď sme sa dostali do televízie,“ domnieva sa Ján Budaj. „Tak sa o našom úsilí dozvedelo celé Slovensko.“ Vedúca úloha KSS na Slovensku padla 26. 11., teda skôr ako v Prahe. Prvé rokovanie Občianskeho fóra (OF) a VPN konalo sa až 29. novembra po generálnom štrajku,“ spomína Ján Budaj. Predstavitelia OF navrhovali, aby sa VPN zrušilo alebo premenovalo, chceli, aby sa po vzore KSS a KSC stalo iba pobočkou OF. „To som odmietol,“ tvrdí Budaj v jednom z rozhovorov (Pravda, 5. 11. 2014). Narastajúca popularita Jána Budaja, ktorý sa stal začiatkom roka 1990 predsedom rady VPN, bola príčinou, že sa proti nemu organizoval komplot aj v samotnom vedení VPN. Na jeho odstavenie poslúžili lustrácie. Na základe označenia za tajného agenta ŠtB bol po nátlaku prinútený odstúpiť z kandidátky VPN druhý deň slobodných volieb v júni 1990. Ján Budaj, vodca nežnej revolúcie, bol na dlhý čas v politike odpísaný.

Demokratizácia spoločnosti nastolila otázku budúcich česko-slovenských vzťahov

Ako prví vyšli do ulíc bratislavskí študenti

Matej MINDÁR – Foto: archív SNN

V tomto roku si pripomínáme jubilejné tridsiate výročie ekonomicko-spoločenských zmien, ktoré priniesla tzv. nežná revolúcia. V bratislavských uliciach 16. novembra 1989 nastal začiatok konca vyše štyridsaťročnej nadvlády Komunistickej strany Československa. Nové demokratické zriadenie prinieslo našej spoločnosti mnohé výhody – slobodu cestovania, zrušenie cenzúry, náboženskú slobodu, vznik nových politických strán a hnutí, slobodné a demokratické voľby, a v neposlednom rade vznik samostatnej Slovenskej republiky. Napriek tomu sa s odstupom času objavili aj mnohé negatíva – postupné zvyšovanie príjmovej nerovnosti, zatváranie mnohých priemyselných podnikov, nezvládnutá privatizácia národného majetku či zníženie našej potravinovej sebestačnosti.

Komunistickému teroru v bývalom režime boli vystavení mnohí cirkevní predstavitelia či proslovensky zmýšľajúci slovenskí národovci. Ich jedinou nádejou bol neraz útek zo svojej rodnej vlasti. Ti menej šťastní sa v prevažnej miere ocitli v pracovných táboroch. Stali sa obeťami vykonštruovaných politických procesov. Všetky vnútorné a vonkajšie politické rozhodnutia museli byť v súlade s oficiálnou politikou Sovietskeho zväzu. Až Michail Gorbačov začal komunizmus demokratizovať.

■ VLNA DEMOKRATIZÁCIE

Už v roku 1988 počas veľkonočných sviatkov na Veľký piatok na Hviezdoslavovom námestí v Bratislave manifestovali slovenskí veriaci za náboženské a občianske práva a slobody. Pokojný protest nakoniec potlačili príslušníci Verejnej bezpečnosti. O rok neskôr, vo štvrtok 16. novembra 1989, ako prví vyšli do ulíc vyjadriť nespokojnosť s režimom bratislavskí slovenskí študenti stredných a vysokých škôl. Táto neohlásená a nepovolená demonstrácia sa začala na Hodžovom námestí. Študenti sa potom presunuli cez Námestie Slovenského národného povstania smerom k vtedajšiemu Ministerstvu školstva SSR, aby položili kvety na mieste, kde bola v auguste 1968 zastrelená študentka Daniela Košanová. O deň neskôr, 17. novembra, na pražskom Albertove pri príležitosti päťdesiateho výročia smrti Jana Opletala a zatvorenia českých vysokých škôl v roku 1939 nacistickým Nemeckom slovenskí a českí študenti vyjadrili nespokojnosť s režimom. Okrem odstúpenia skompromitovaných komunistických politikov vrátane generálneho tajomníka

Nežná revolúcia porazila červenú totalitu. Aj vďaka nej mohli konečne Slováci vyhlásiť demokratický samostatný slovenský štát. Po tridsiatich rokoch od tohto historického milníka sa v našej spoločnosti objavujú opäť snahy potlačiť národné politické a kultúrne práva Slovákov.

ÚV Komunistickej strany Československa Miloša Jakeša študenti požadovali aj dodržiavanie ľudských občianskych slobôd a prepustenie všetkých politických väzňov. Po skončení oficiálnej časti sa časť nespokojných študentov presunula na pražskú Národnú triedu, aby pokojnou cestou opakovanne vyslovili svoj nesúhlas s režimom. Situácia sa však zmenila. Príslušníci poriadkových síl nakoniec brutálne potlačili dav nespokojných študentov. Protesty nabrali celonárodný charakter zverejnením správy o údajnej smrti Martina Šmída – jedného z protestujúcich študentov. Napokon sa však ukázalo, že v skutočnosti išlo o agenta

Štátnej bezpečnosti Ludvíka Zifčáka. Jeho údajná smrť mala vyvolať ešte väčší odpor k vládnucemu režimu v celom Česko-Slovensku. Podarilo sa. Protesty nabrali celoštátny charakter. Postupne iniciatívu začali preberať novovznikajúce politické hnutia. V Čechách vzniklo Občianske fórum (OF) a na Slovensku Verejnosť proti násiliu (VPN). K postupnému odovzdaniu moci už tak nič nestálo v ceste. Vo veľmi krátkom čase sa na federálnej i republikovej úrovni sformulovala tzv. vláda národného porozumenia zložená z komunistických a nekomunistických ministrov. Jej hlavnou úlohou bolo doviest' Česko-Slovensko k slobodným

a demokratickým voľbám, slobode vierozoznania a pripraviť plynulý prechod k trhovej ekonomike. Napriek tomu, že vo Federálnom zhromaždení disponovali komunisti absolútnou väčšinou, zvolili 29. decembra 1989 neformálneho predsedu Občianskeho fóra Václava Havla za nového a posledného prezidenta Československej socialistickej republiky.

■ HAVEL NA HRADE

Mnohých táto voľba prekvapila. Väčšina ľudí právom očakávala, že novým česko-slovenským prezidentom sa stane osobnosť Pražskej jari Slovák Alexander Dubček. Aj toto rozhodnutie ovplyvnilo budúce česko-slovenské vzťahy, ktoré nakoniec viedli k rozdeleniu spoločného štátu. Demokratizácia českej a slovenskej spoločnosti opätovne nastolila otázku budúcich česko-slovenských vzťahov. Slovenská strana požadovala decentralizáciu štátu a posilnenie republik na úkor federálnych orgánov. Neochota českej strany na čele s federálnym česko-slovakistickým prezidentom Václavom Havlom akceptovať slovenské požiadavky viedla nakoniec k vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Rozdelenie spoločného štátu malo aj ekonomické dôvody, pretože negatívny dosah postupného prechodu z centrálne plánovej ekonomiky na trhovú zasiahol v oveľa väčšom rozsahu práve Slovensko. Strata východných trhov zapríčinila rušenie najmä ťažkého a zbrojného priemyslu. Nezamestnanosť prudko rástla. Českí politici na čele s Václavom Klausom odmietali z federálnych peňazí doplácať na Slovensko. Rozdeliť spoločný štát považovali za jediné možné riešenie. Aj potravinová sebestačnosť išla prudko dolu. Postupné rušenie jednotlivých roľníckych družstiev prinieslo okrem ďalšej armády nezamestnaných aj zníženie našej potravinovej produkcie. Nezvládnutá privatizácia národného majetku podnietila zánik mnohých ďalších priemyselných odvetví. Napriek mnohým negatívnym prvkom môžeme udalosti z novembra 1989 hodnotiť viac-menej pozitívne. V prvom rade sa vytvorili podmienky na vznik samostatnej a demokratickej Slovenskej republiky.

■ INÉ PRAVIDLO

Platí zjavne pre samosprávu a vyššie územné celky. Podľa neho „rozpočtové provizórium je obdobie, v ktorom nie je schválený verejný rozpočet a inštitúcia hospodári podľa predchádzajúceho rozpočtu s tým, že na každý mesiac má určenú výšku 1/12 z predchádzajúceho rozpočtu. Prekročenie mesačných výdavkov je počas provizória povolené len v taxatívne vymenovaných prípadoch. Ešte v roku 2011 sa premiérka Ivetta Radičová a predseda Národnej rady SR Pavol Hrušovský zhodli na tom, že pre postavenie SR je najvhodnejším riešením schválenie štátneho rozpočtu. Odmietli tak úvahy o vtedy hroziacom možnom rozpočtovom provizóriu, ktoré by podľa nich, naopak, krajine uškodilo. Nevyhnutným by sa stalo aj pravidelné prijímanie opatrení vo vláde“.

■ ÚPRAVY SÚ NEVYHNUTNÉ

To nie je žiadna dojmológia, ale tvrdenie aktuálneho ministra financií v úrade. Minister financií Ladislav Kamenický totiž pripomína, „že v rozpočte bude potrebné škrtiť a upraviť ho tak, aby sa neprekročil plánovaný pol percentný deficit. Posledná riadna pracovná schôdza poslancov NR SR v tomto volebnom období sa začne 26. novembra. Podľa schváleného harmonogramu schôdzy by mala trvať do trinásteho decembra. To je časové okno, po uplynutí ktorého bude už známe, čo na budúci rok so štátnym rozpočtom. V januári bude pravdepodobne rozlúčkové stretnutie poslancov parlamentu a ustanovujúca schôdza v ďalšom volebnom období by sa mala zísť v marci 2020.“

Politická situácia v dnes už bývalej vládnej koalícii je blízko patu

Nemožno vylúčiť rozpočtové provizórium

Ivan BROŽÍK – Karikatura: Lubomír KOTRHA

Štvrtým novembrom sa skončila platnosť koalície dohody. Hoci to nie je nikde explicitne stanovené, dňom vyhlásenia parlamentných volieb sa začína ostrá volebná kampaň a v nej sa už dávno prijal takýto politický úzus. Osud štátneho rozpočtu je tak zrazu dosť vratký.

Štátny rozpočet na príslušný rozpočtový rok schvaľuje NR SR zákonom o štátnom rozpočte. Týmto zákonom na príslušný rozpočtový rok sa schvaľuje limit výdavkov štátneho rozpočtu.

■ CHÝBAJÚ HLASY

Na schválenie štátneho rozpočtu, ktorý prichádza na posledné riadne pracovné rokovanie poslancov parlamentu, teda v histórii Slovenskej republiky rekordne neskoro, je potrebná nadpolovičná väčšina prítomných poslancov. Ak by však prezidentka zákon vrátila, potom už najmenej sedemdesiatšesť. Je logické, že za rozpočet budú hlasovať poslanci predkladateľa, teda ministra financií za Smer. Za poslancov SNS vyhlásil jej predseda Andrej Danko, že napriek všetkému, čo sa v dnešnej bývalej koalícii deje, SNS rozpočet pri hlasovaní podporí. Naopak, kroky predsedu tretej bývalej koalície strany Mosta Bélu Bugáru jednoznačne signalizujú, že jeho poslanci (ti, ktorí mu ešte neušli), nemusia hlasovať za rozpočet. Most už totiž „kampaňuje“.

V tejto chvíli však možno predpokladať, že spolu s koalíciou budú hlasovať aj odídenci od Borisa Kollára a poslanci Ľudovej strany Naše Slovensko. Pri výpadku hlasov Mosta by však ani to v prípadnom opakovanom hlasovaní nemuselo stačiť, a tak by sa malo začať uvažovať o stave možného rozpočtového provizória.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky o rozpočtových pravidlách Slovenskej republiky stanovuje, že „ak nebude zákon o štátnom rozpočte na príslušný rozpočtový rok schválený pred 1. januárom rozpočtového roka, spravuje sa rozpočtové hospodárenie v dobe od 1. januára rozpočtového roka do vyhlásenia zákona o štátnom rozpočte na tento rok rozpočtovým

provizóriom podľa návrhu štátneho rozpočtu predloženého vládou Slovenskej republiky národnej rade. Ak vláda nepredloží návrh štátneho rozpočtu do 1. januára rozpočtového roka, urobí do tohto termínu s predchádzajúcim súhlasom národnej rady nevyhnutné opatrenia na zabezpečenie hospodárenia v dobe rozpočtového provizória, ktoré schvaľuje národná rada. Rozpočtové príjmy a výdavky uskutočnené počas rozpočtového provizória sa zúčtujú so štátnym rozpočtom po jeho vyhlásení“.

EKONOMIKA

Rieši sa u nás všetko možné a často aj nemožné, ale zákon roka – štátny rozpočet, nie. Zopakujeme si jeho základné kontúry ešte predtým, ako sa na prelome novembra a decembra dostane do rokovacej sály Národnej rady Slovenskej republiky s ambíciou byť schválený. Predkladaný rozpočet počítá v budúcom roku s deficitom 0,49 percenta hrubého domáceho produktu (HDP) a v ďalších rokoch sú ciele stanovené na úrovni vyrovnaného rozpočtu.

Zatiaľ iba návrh

Celkové príjmy rozpočtu verejnej správy sú rozpočtované na úrovni 38,87 miliardy eura, na druhej strane sú výdavky v celkovom objeme 39,35 miliardy eura. Tieto čísla vytvárajú v roku 2020 deficit rozpočtu verejnej správy na úrovni takmer pol miliardy eur.

„Zostavenie rozpočtu považujem nielen ja, ale aj moji kolegovia z ministerstva za najťažšie za posledné roky. Po dlhých týždňoch náročných rokovaní dnes môžem povedať, že návrh, ktorý som predložil, je nastavený na maximálnom limite, ktorý nám povoľuje zákon o rozpočtových pravidlách, a dovoľím si povedať, že balansom nie na hrane,“ informoval pri predkladaní rozpočtu minister financií Ladislav Kamenický.

V predložení návrhu rozpočtu sú na príjmovej, ako aj výdavkovej strane zapracované zábery vlády SR, uskutočňované prostredníctvom viacerých opatrení, a ďalšie tituly vyplývajúce zo schválených, respektíve z pripravovaných legislatívnych zmien. Prijaté boli opatrenia s objemom takmer 940 miliónov eur. Na zníženie negatívnych dosahov týchto opatrení na deficit bolo potrebné prijať reštriktívne opatrenia vo výdavkoch štátneho rozpočtu. Ich celkový objem predstavuje 475,6 milióna eura. Oproti programu stability tak došlo následne k úprave deficitu na úroveň 0,49 percenta HDP.

Rozpočet bol zostavovaný na základe údajov aktuálnej makroekonomickej prognózy ministerstva financií. Predpokladaná výška hrubého dlhu na rok 2020 je na úrovni 46,8 percenta HDP. Návrh rozpočtu verejnej správy na roky 2020 až 2022 predpokladá ďalšie klesanie dlhu verejnej správy. V roku 2022 by tak mal dlh klesnúť až na úroveň 44,8 percenta HDP.

Štátny rozpočet bude v budúcom roku hospodáriť s hotovostným schodkom 2,68 miliardy eura. Celkové príjmy štátu sa v rozpočte plánujú vo výške 15,89 miliardy eura a výdavky by mali dosiahnuť 18,57 miliardy eura.

„Rozpočet verejnej správy posielame tak ako každý rok na posúdenie do Bruselu vo forme Návrhu rozpočtového plánu, čo je vlastne analytický pohľad na rozpočet. Ministerstvo financií s Európskou komisiou o týchto materiáloch komunikuje a bude komunikovať,“ dodal L. Kamenický. Európska komisia následne vydá svoju pravidelnú jesennú prognózu, na základe ktorej bude hodnotiť rozpočty všetkých krajín. To by sa malo stať ešte pred poslednou pracovnou schôdzou poslancov parlamentu.

Viacere ekonomické predikcie a prognózy v tomto období jasne naznačujú zhoršenie ekonomického vývoja. Dôsledok spomalenia rastu ekonomiky spôsobuje, že firmám klesajú objednávky, ťažšie sa dostávajú k úverom, čo ich núti utlmať investície, ako aj pracovné miesta. A to môže ešte finálnu podobu rozpočtu významne pozmeniť.

(ib)

FEJTÓN

Pravdepodobne existuje vedľa nás paralelný svet. Vo filmoch, v televízii a najmä v reklamách ukazujú spoločnosť ľudí, ktorí vyzerajú inak, obliekajú sa inak a správajú sa inak než vidno na našich uliciach, v domovoch, školách. Rozhodujú sa medzi autami na vodík, elektrinu a solárne panely. V našom slovenskom svete sa rozhodujeme, či natankovať benzín pred alebo po výplate. Pijú sedem- a viackrát prepaľované destiláty. V našom svete pijeme dvakrát prepaľovanú slivovicu sedem- a viackrát za sebou. V paralelnom svete konzumujú akúsi hnedú hmotu od fialových kráv a obložené žemle dovezené podľa mena z Hamburgu.

Kaukazský somatotyp

Sedia pritom v čarokrásnych záhradách s bazénmi a detskými ihriskami a pochabia sa. My u nás konzumujeme dobre vyúdené klobásky, robené doma z bravčového mäsa, podľa možnosti z vlastnej zabíjačky. Sedíme pritom počas pracovnej prestávky či na poli, či za strojom, ako sa spievalo v budovateľskom období. Obdoba ruskej rulety – mala mangalica africký mor alebo nie? Po práci v našom svete sa pokračuje v práci doma.

Po práci idú paralelci do divadiel, ukazujú sa v smotánkach a kochajú sa muzikálmi. Niet im čo závidieť. Na Broadwayi začínajú pripravovať nový muzikál. Snehulienka a sedem trpaslíkov. Že Snehulienku bude hrať černoška, už nikoho neprekvapí. Na úlohu zlej macochy aspiruje Billy Porter. Nie, nejde o gramatickú chybu v prechýľovaní. Billy je černoš. Svojho času bol prvým hercom, ktorý priznal svoju neväčšinou orientáciu. Aj keď má už päťdesiatku za sebou, jeho promo fotky vo vlajúcej sukni à la Marilyn Monroe oslovia značnú časť mladej generácie. Je moderný, je vzor a in. Rozdiel medzi generáciou a degeneráciou sú iba dve písmenká. Zrkadielko kráľovnej hovorilo vždy pravdu. Čo alebo kto bude hrať trpaslíkov, môžeme si len domýšľať. Tento rok zomrela v Číne najvyššia žena sveta. Mala dvestotridsať centimetrov.

Paralelci tiež čítajú knihy. V prekladoch nových amerických románov sa objavil nový fenomén. Americký policajť vyhlasuje pátranie po mužovi kaukazského typu. Pátranie po výzore dotyčného vás načisto domotá. Lebo na samotnom Kaukaze žijú tri základné typy ľudí – spomínaný kaukazský, indoeurópsky a altajský. Okrem toho vyše pol stovky rôznych etníc vrátane tzv. horských Židov. Jednotlivé typy okrem výzoru sa väčšinou líšia aj náboženstvom a spôsobom života. Vzťahy medzi nimi sú dosť komplikované. Kaukaz nie je v Amerike. Americkí policajti však pod kaukazským typom myslia belocha. Len sa to boja povedať a napísať, aby, nedajbože, neurazili niekoho použitím slova biely. Vynálezca slova Afroameričan si nedal tú robotu, aby vynášiel antonymum. Žeby Európoázioameričan?

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Nikdy som si nemyslel, že vykonám v živote všetko, čo som doteraz urobil

Fotografia je presný obraz histórie

Zhováral sa Ivan KRAJČOVIČ – Foto: autor

Pohľad na modernú fotografiu formovalo na Slovensku veľa fotografův. Málokto z nich má toľko medzinárodných skúseností ako Jozef KEPPERT z Galanty. Je zakladajúcim a dnes čestným prezidentom Fotoklubu v Galante, autorom a majstrom Zväzu slovenských fotografův, čestným členom Rakúskej fotografickej spoločnosti ÖGPh, Zväzu rakúskych fotografických združení VÖAV a čestným členom Fotoklubu v Győri. Je bývalým riaditeľom Vlastivedného múzea v Galante, propagátorom slovenskej vedeckej osobnosti 19. storočia, zakladateľa modernej optiky profesora Jozefa Maximiliána Petzvala, rodáka zo Spišskej Belej, a grófa Mihályho Esterháziho, narodeného v roku 1853 v Bratislave, ktorý žil v Bernolákove a Tomášikove, politika, športovca, ale najmä fotografa.

• Aké boli vaše fotografické začiatky?

Začal som pracovať vo vydavateľstve Pravda ako korektor. Fotografovať som veľmi aktívne a vystavoval doma i v zahraničí, ale švagar emigroval, a to bol môj koniec, o sľúbené miesto agentúrneho fotografa som prišiel. Vtedy sa uvoľnilo miesto v krajskom osvetovom stredisku, odbor metodika fotografie a výtvarníctva. Dostal som sa na školenie fotografův do Győru. Tam som sa stretol s najlepšimi fotografmi v Maďarsku. Vtedy patrili Fotoklub v Győri medzi svetovú špičku. Odvtedy s nimi, ešte dnes žijúcimi členmi, udržujem aj priateľské vzťahy. Mám od vtedajšieho maďarského ministra kultúry akademika Ferencu Glatza ocenenie za rozvoj maďarsko-slovenských vzťahov. Rovnako ma vyznamenal aj slovenský minister kultúry Miroslav Válek za moje kultúrne aktivity v Západoslovenskom kraji. Koncom sedemdesiatych rokov chodili do Maďarska fotografovať aj mnohí Rakúšania, a tak som nadviazal kontakty aj s nimi. Oni tam nosili šilingy a modelky Maďarky... Také boli naše začiatky s fotografovaním aktov. Som zakladajúci člen Fotoklubu v Galante a začal som aj aktívne lektorsky a organizačne „funkcionárčiť“ v oblasti fotografie. Galanta sa vtedy Mirom Vojtekom, legendou slovenskej fotožurnalistiky, dokonca stala mekkou slovenskej fotografie. Máme to napísané v kronike. Bol som členom redakčnej rady časopisu Výtvarníctvo, fotografia a film a sedem rokov tajníkom Zväzu slovenských fotografův. Som stále členom komisie Medzinárodnej federácie fotografického umenia FIAP. Neuveriteľné, že to so mnou manželka vydržala...

• Boli ste popularizátorom osláv stého výročia úmrtia zakladateľa modernej optiky Slováka profesora Jozefa Maximiliána Petzvala. Čím vás zaujal?

Bol to neobyčajne všestranný človek. Budúci rok si pripomenieme sto osemdesiate výročie jeho prvých troch zásadných vynálezov. V roku 1840 skonštruoval prvý portrétny objektív, ďalej achromatický trojšoškový objektív s veľkou svetelnosťou na základe vlastného výpočtu a vyvinul šestnásťnásobne silnejší svetelný objektív než dovtedy. Musíme si uvedomiť, že vtedy expozícia trvala až tridsať minút, Petzval ju skrátil na minútu. Rovnako prispel výpočtami nových objektívov aj k rozvoju kinematografie. Prítom si objektív sám aj brúsil, teda bol i manuálne zručný. A jeho objektívy sa aj pri účtyhodnom rozvoji modernej optiky používajú dodnes v optických prístrojoch astronómie, kinematografii, meracej technike a ďalších oblastiach. Bol skvelý matematik a pre magistrát v Budapešti naprojektovateľ kanálový systém Dunaja, ktorý zabraňoval povodňiam. V roku 1877 ho vymenovali za čestného člena Viedenskej fotografickej spoločnosti.

• Bol vraj aj dobrým športovcom...

V tom období miestna honorácia, ku ktorej patrili aj profesori univerzity, prichádzala na univerzitu v koči. Petzval bol jediný profesor, ktorý prichádzal na univerzitu v sedle svojho koňa. Bol známy ako čudák, neznávajúci vtedajšie skostnatené metódy vyučovania. Navyše bol vynikajúci šermiar a mal jedinečnú pohybovú kultúru. Študenti baletného umenia z Viedenskej opery vraj chodili na jeho matematické prednášky, pretože Petzval v zápale prednášky a pri riešení matematických príkladov tancoval od jednej strany tabule k druhej ako v baletе a jeho figúry boli neopakovateľné.

• Takže, kto si ho privlastňuje – Slovensko, Rakúsko či Maďarsko?

Múzeum nemá len v rodisku v Spišskej Belej, ale bolo napríklad aj v maďar-

Jozef KEPPERT zavŕšil svoj pracovný život ako riaditeľ múzea v budove bývalej banky, v ktorej jeho deda začínať.

Reportážna fotografia Jozefa KEPPERTA

skom meste Vác, kde bola fabrika svetoznámej fotografickej firmy Kodak, dnes už neexistuje. Dnes už tam neexistuje ani jeho múzeum, ktoré fungovalo pod osobnou kuratelou pána Peterdihho, riaditeľa podniku. Pri príležitosti stého výročia jeho úmrtia v roku 1991 fotografické zväzy Rakúska, Maďarska a Slovenska usporiadali spomienkové stretnutie. Na Centrálnom cintoríne vo Viedni položili traja predsedovia fotografických zväzov spoločný veniec so štátnymi stuhami k náhrobnému kameňu J. M. Petzvala. Doteraz mám zimomriavky pri spomienke, že som bol pri tom.

• Dostal sa mu uznanie už za života?

Naopak, prežil rad sklamaní. Svoje výpočty odovzdal Petzval na realizáciu známemu viedenskému optikovi Petrovi Friedrichovi Voigtländerovi, s ktorým sa pravidelne schádzal. Vynálezca však s výrobcom nikdy neuzavrel zmluvu, ani vynález nenechal patentovať, takže o zisk zo svojej práce prišiel. Petzval sa uzatvoril do seba a začal sa venovať iba teoretickej práci o optike. Keď bola práca hotová, Petzvalov dom vykradli a zmizlo aj jeho celoživotné dielo o optike a nikdy sa nenašlo.

• A ako ste „objavili“ grófa Mihályho Esterháziho?

Keď som pred vyše štyridsiatimi rokmi mapoval históriu fotografie v regióne, ani som nevedel, kto je človek, ktorého meno je napísané na hrobe cintorína v Hodoch pri Galante. A vôbec nie to, že ide o významnú osobnosť – osobitne pre fotografiu, pretože gróf bol zakladateľom rôznych aktivít v Rakúsko-Uhorsku. Začal som pátrať, o koho vlastne ide. Profesor József Hefele z Budapešti, grófká Mária Esterháziová z Viedne a neskoršie Károly Kincses, zakladajúci riaditeľ Maďarského fotografického múzea v Kecskeméte, môj dobrý priateľ, autor knihy o aktivitách fotografujúcej šľachty, ma povzbudzoval, aby som sa problematike venoval naďalej. Pozitívne môj výskum ovplyvnila aj výstava

Galanta a Esterháziovci v roku 1995, keď sme pri prípravách narazili na prvé konkrétne poznatky súvisiace s grófom Mihálym a jeho vzťahom k Slovensku.

• Aké boli tie kontakty?

V parku svojho bernolákovského kaštieľa mal dobre vybavený pavilón, kde sa venoval fotografovaniu. Ale pohyboval sa po celej Európe. V roku 1890 sa zúčastnil po prvý raz na výstave amatérskych fotografův v Budapešti. Ako člen viedenského Kamera klubu v roku 1896 vystavoval v Berlíne na medzinárodnej výstave fotografií. Navyše v rokoch 1904 – 1906 bol členom Francúzskej fotografickej spoločnosti. Zaoberal sa nielen fotografovaním. V roku 1892 ho zvolili za poslancu sne-

fografií, a autorstvo pripisuje svojmu strýkovi. Ani v Maďarskom fotografickom múzeu v Kecskeméte fotografie grófa nie sú. Na Slovensku jeho potomkovia nežijú, stodevätáť rodín tohto mena je roztrúsených po celom svete na každom kontinente, okrem Antarktídy...

• V Galante sa spomienka na túto rodinu spája s neogotickým kaštieľom, ktorý dali pôvodne postaviť ešte v roku 1633 bratia Daniel a Pavol Esterháziovci. Prečo sa kaštieľ nevrátil späť rodine Esterháziovcov?

Všetko sa po roku 1918 riadilo z Prahy. Vrátna pamiatok. Pražský úrad za tristošesť korún rodninu vyplatil a kaštieľ získal do správy československý štát. Potom ho čakal smutný osud. Bola tu nemocnica, knižnica, Dom pionierov, kde som viedol fotokružok, a bolo tam Vlastivedné múzeum.

• Prečo kaštieľ tak schátral, ved' jeho siluetu má Galanta aj vo svojom erbe a na svojej pečati?

Kaštieľ sa dostal do vlastníctva samosprávy od štátu až v roku 1993. Začal sa sice opravovať v roku 1988, ale prišla „nezná“ revolúcia a bol koniec financiám. Robili sa len čiastočné úpravy, bývalý primátor Alexander Mézeš z projektových prostriedkov aspoň oploť park a objekt a zabezpečil revitalizáciu parku okolo kaštieľa. K financiám sa podarilo včleniť aj opravu takzvanej koniarne, dnes Severné krídlo. Zavolali ma raz večer poslanci mestského zastupiteľstva a dobrovoľníci, urobili tam osvetlenie kaštieľa. Že je to vraj vybavené, ale nebolo... (smiech). Tak sme začali intervenovať, aby nám pamiatkari akciu schválili. A až potom sme začali rozmýšľať, ako kaštieľu pomôcť. Vtedy som bol poslancom mesta. Tak sme s viacerými v roku 2012 založili občianske združenie na jeho záchranu. Chceli sme opraviť aj nádvorie. Pamiatkari začali protestovať. A ja som vytliahol z múzea kompletný archeologický prieskum aj s oponentúrou, ktorý sa tam kedysi robil. Ani krajskí pamiatkari ho nemali... Bývalý riaditeľ múzea bol totiž povolánim archeológ. Škoda, že minulý rok zomrel. Zaslúžil sa napríklad aj o výskum Šintavského vodného hradu, výstava z nálezu bola otvorená priamo na nádvorí kaštieľa v Seredei v roku 1987. Tešila sa veľkému záujmu verejnosti, odborných kruhov a, bohužiaľ, aj zlodejov. Po deviatom vlámaní museli expozíciu zrušiť a nálezy materiál depozovať do múzea v Galante.

• V roku 1990 Vlastivedné múzeum z kaštieľa nastahovali do budovy bývalej banky v Galante. Dlhé roky ste pôsobili ako riaditeľ múzea práve v tejto budove...

To bol krásny obľúb môjho života. Po rokoch som sa vrátil na miesta, kde pracoval môj deda ako riaditeľ. Do banky nastúpil v roku 1909 ako pokladník a ja som do Vlastivedného múzea, do budovy, v ktorej pracoval môj deda, nastúpil ako riaditeľ v roku 1999. Presne po deväťdesiatich rokoch.

• Prežili ste bohatý život, okrem už spomenutých aktivít ste zakladali v Galante tenis, založili ste Galantské noviny. Tých vašich aktivít je nespočetné množstvo. Ešte stále fotografujete?

Nikdy som si nemyslel, že spravím v živote to, čo som doteraz urobil. Bolo toho veľa. Mal som a mám veľa záujmov. Ak niekoho raz fotografia chytí, už ju neopustí. V tomto roku som vystavoval a bol členom poroty na IV. salóne tvorivej fotografie Slovenskej federácie fotografův, výstava bola v Galante v Neogotickom kaštieľi.

Reforma zdravotníctva uviazla v horúcom kotle predvolebného guláša

Stratifikácia nemocníc s mnohými otáznikmi

Eva SISKOVÁ – Foto: internet

Pozorne som si prečítala Programové vyhlásenie vlády SR na roky 2016 – 2020 a nenašla som v ňom ani vetu, ktorá by hovorila o stratifikácii nemocníc. Túto „strategickú“ úlohu, pre ktorú jednu chvíľu bola ochotná odstúpiť zo svojej funkcie aj samotná ministerka, som nikde neobjavila. Nečudujem sa! Chápem ju, pretože každý vo svojom živote plní isté poslanie... Nemienim touto poznámkou hodnotiť, čo sa z vládneho programu podarilo a čo nepodarilo zrealizovať, no viem, že rok 2017 mal byť historickým prelomom uvedenia do činnosti DRG systému, a už nehovorím o E-health, ktorý mal fungovať „ako hodinky“. Ani zavedenie štandardných diagnostických a terapeutických výkonov, od ktorých sa odvíjajú reálne platby, zatiaľ nebolo splnené, a to sme takmer na konci roku 2019!

Stratifikácia v súčasnej podobe ignoruje personálne zabezpečenie nemocníc. A bez personálnej saturácie a personálnych noriem nie je možné realizovať kvalitnú odbornú stratifikáciu nemocníc.

Chcela by som zamerať svoju pozornosť na krok pani ministerky zdravotníctva pri odvolávaní z funkcie hlavného odborníka MZ SR, profesora Juraja Šteňa. V Programovom vyhlásení vlády sa píše, citujem: „Vláda bude prioritne klásť dôraz na morálku, odbornosť a pracovitosť. Každý vedúci

ANALÝZA

zamestnanec zodpovedá aj svojim konaním za charakter zdravotníctva a musí vyvodzovať osobnú zodpovednosť predovšetkým za svoje etické a zásadné manažérske zlyhania.“ Spôsob odvolávania bez akéhokoľvek odborného dôvodu, to tu ešte nebolo... ale veď nakoniec, mnoho vecí sa v našej spoločnosti deje po prvý raz! Pán profesor je osobnosť, ktorá sa nedá ovládať politickými pákami, je samostatne zmýšľajúci odborník, svetom uznávaná kapacita, nakoniec dôkazom bolo aj to, že rodina chorého chlapca, o ktorom média široko informovali, si zvolila po odvolaní ministerkou práve jeho.

V tejto súvislosti sme však nadobudli presvedčenie, že to odvolávanie má svoje pozadie, má svoje premyslené kroky, ktoré smerujú k novovznikajúcej neurochirurgii zatiaľ bez perso-

nálu. A čosi v tomto smere napovedá aj návrat niektorých neurochirurgov z vidieka naspäť do hlavného mesta...

V tomto príbehu ide o zdravie ľudí, ako aj o odborníkov, ktorí tých ľudí liečia. Utvrdzujem sa v tom, že kdesi zlyhal rešpekt voči medicíne, etike (aby sme začali vysvetľovať, čo

to je za pojem), o sebareflexii už ani nehovorím, masívna snaha niektorých vytĺcť z operácií čo najväčší zisk a čo je najviditeľnejšie, otrocko-vazalský vzťah bez rešpektu. Ak hovorím o zisku, dovoľte mi zdôrazniť, že pre každé zdravotnícke zariadenie je najväčším ziskom spokojný a najmä vyli-

čený pacient. Pre lekára je to možnosť sa vypracovať na špičkového odborníka, vybudovať špičkový tím s ľuďmi, na ktorých sa dá absolútne spolahnúť, a to trvá aj roky. A na to, zdá sa, niekto nemá čas. Lebo pre niekoho čas, sú len peniaze.

A ešte na záver – čitateľom na premýšľanie, kde sa to všetko začalo...

Citujem z článku z 19. decembra 2003 pod titulkom Zajac: Nemocnice budú mať akcionári.

„Nemocnice, ktoré dnes patria štátu, by sa mali časom zmeniť na akciové spoločnosti, kde budú mať svoje akcie mestá, kraje, ale aj súkromní investori. Mestá, kraje či lekárske školy, ktoré sa stanú akcionármi, sa budú môcť dohodnúť aj so súkromným investorom. Nebudeme to obmedzovať, ak zostane zachovaná minimálna sieť,“ povedal Zajac. Zdravotníctvo sa časom stane dobrým biznisom, myslí si minister, investori oň už začínajú mať záujem. Z námietok, že nemocnice sa sprivatizujú, obavy nemá, lebo „dôležité nie je to, čo zariadenie vlastní, ale aby fungovalo“. Pacientovi je jedno, či ho vo vážnom stave viezť sanitka do „štátnej, súkromnej alebo cirkevnej nemocnice“. Zajacov návrh zákona presne určuje, že v zdravotníctve môže podnikáť len ten, kto má licenciu vydanú komorou a povolenie od kraja. „Základným princípom je zaručenie voľného vstupu licencovaných poskytovateľov na trh,“ povedal ministrov poradca Peter Pažitný.“

Johnsonov rozvod s Európskou úniou sprevádzajú dramatické zauzlenia

Brexitový marazmus sa stále nekončí

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Lubomír KOTRHA

Po výsledkoch britského referenda z leta 2016 aktivovala v marci 2017 vtedajšia britská premiérka Theresa Mayová článok 50 Lisabonskej zmluvy, čím sa spustilo dvojročné obdobie opustenia EÚ, ktoré sa Spojené kráľovstvo pre rôzne dôvody doteraz neuskutočnilo. Pôvodnú dohodu o brexite, ktorú T. Mayová vyrokovala s predstaviteľmi Únie, britský parlament odmietol pre tzv. írsku poistku, ktorá mala zabrániť vytvoreniu pevnej hranice medzi Írskom a Severným Írskom. Keďže britskí poslanci nenašli pri opakovaných pozmeňovacích návrhoch zohodu, premiérka rezignovala. V lete tohto roka sa predsedom britskej vlády stal predseda Konzervatívnej strany Boris Johnson, veľký zástanca brexitu. Ten sa s veľkým sebavedomím zariekol že k 31. októbru 2019 Británia EÚ opustí s dohodou alebo bez nej. Ukazuje sa, že iba sebavedomie nestačí...

Johnson so zástupcami Európskej únie vyrokoval novú rozvodovú dohodu, ktorá sa dokázala vyrovnáť aj s írskou poistkou, na ktorej predchádzajúca dohoda padla. Medzitým britskí poslanci schválili zákon, ktorý vylučoval brexit bez dohody. O novej dohode schválenej EÚ sa však pár dní pred avizovaným odchodom v britskom parlamente nerozpravalo, lebo jeden z poslancov navrhol jej pozdržanie dovtedy, pokiaľ jej obsah nebude zakomponovaný v britskom práve. Bez legislatívnych zmien by sa totiž odchod Británie z EÚ mohol chápať aj ako odchod bez dohody, s čím napokon súhlasila väčšina britských poslancov. Následne sa britská vláda rozhodla odvolať hlasovanie o uznesení k dohode.

ZASKOČENÝ BRUSEL

Európski poslanci boli týmto vývojom zaskočení. To sa znásobilo dvoma listami britského premiéra, z ktorých jeden so žiadosťou o odloženie dátumu brexitu k 31. 1. 2020 ani nepodpísal. So zmenou odchodu súhlasili aj členské štáty EÚ s poznámkou, že to môže byť aj skôr za podmienky, že britskí poslanci odsúhlasia členskými krajinami Únie už schválenú rozvodovú zmluvu. Ak sa však Británia rozhodne do konca januára budúceho roka zrušiť akti-

váciu spomínaného článku 50 Lisabonskej zmluvy, došlo by následne k zrušeniu brexitu.

O ďalšom scenári brexitu ešte môžu rozhodnúť predčasné parlamentné britské voľby, ktoré sa uskutočnia 12. decembra tohto roka. Ak by ich vyhrala vládna Konzervatívna politická strana premiéra B. Johnsona, odchod Británie z EÚ by sa uskutočnil najneskôr k spomína-

nému dátumu dohodou. V prípade volebného úspechu opozičných poslancov sa vytvára priestor aj na iniciovanie nového referenda v budúcom roku. V terajšej rozvodovej dohode je predchádzajúca írská poistka nahradená klauzulou, aby Severné Írsko zostalo v britskom colnom priestore a zároveň by preň platili niektoré pravidlá EÚ týkajúce sa obchodu. Cezhraničný obchod

s Írskom by sa zásadne uskutočňoval len mimo pevnej hranice s tým, že Severné Írsko bude môcť raz za štyri roky hlasovať, či zostáva, alebo chce vystúpiť z tohto režimu.

STRATY Z CHAOSU

Samotný proces budúceho odchodu ktoréhokoľvek členského štátu z EÚ nám aj v tomto prípade ukazuje, že chaotické rozhodnutie občanov v referende vyšlo britských občanov doteraz na viac ako šesťdesiat miliárd eur. Ďalšie straty sú spojené so zmenou sídla niektorých svetových a európskych bánk mimo ich londýnskeho finančného centra City, administratívne náklady s fungovaním trhu najmä pri odchode Británie z EÚ bez dohody a pod. O tom, že po brexite sa zhorší postavenie EÚ voči ostatným globálnym ekonomikám, netreba rozoberať. Odchodom Británie sa posilní postavenie Nemecka a Francúzska v procese budovania toľko diskutovaného jadra európskej integrácie. A pri výpočte ďalších zádrhov by sme mohli pokračovať. Napokon pre členské štáty eurozóny je obrovským šťastím, že Spojené kráľovstvo nemalo a určite ani nikdy nebude mať zavedenú spoločnú menu euro, ktoré by sa jej odchodom určite dostalo do nepredvídateľných kurzových problémov.

ZAHNANIČIE

Tri desaťročia po páde Berlínskeho múra, teda rozpadu dovtedajšieho usporiadania v Európe a vznikania úplne nového, stále priťahuje pozornosť východné Nemecko. Teda to, čo bolo NDR v čase rozdelenia Nemecka a Európy a dnes je štedro podporovanou časťou zjednoteného Nemecka. Pre nás Slovákov to zrejme má osobitný význam, pretože toľko pozornosti, ako sa tejto časti Nemecka venovalo v médiách, je výnimočné. Osobitne sa rozoberali voľby v troch spolkových krajinách – Sasku, Brandenbursku a naposledy v Durínsku. Osobitne preto, ako sa v tamjších voľbách presadila ultrapravicová strana, výrazne antiglobalistická Alternatíva pre Nemecko. Jej volebné výsledky boli a sú už dlho predmetom bolestivých debát pre doteraz vládnuce strany, osobitne kresťanskodemokratickú CDU.

Nemecký východ

Najnovšie voľby v Durínsku vyvolali takú pozornosť, že v slovenských médiách si môžete prečítať všetko rozobraté do takých podrobností, až nadobudnete dojem, akoby išlo o mimoriadnu európsku udalosť – pritom Durínsko má leda polovicu obyvateľov ako Slovensko. Jedno však nedomínuje v titulkoch. Že najsilnejšou, víťaznou stranou sa v tejto malej spolkovej krajine stala strana, ktorá je proti Severoatlantickej aliancii NATO, teda je za vystúpenie z takého NATO, aké je dnes a akú má dnes politiku. Víťazom sa stala strana LINKE, ľavicový dedič bývalej štátostrany SED. Teda ako keby na Slovensku zvíťazila nástupnícka strana Komunistickej strany Slovenska alebo nebodaj KS Československa. Samozrejme, svojráz Durínska nerozhoduje o nemeckej zahraničnej politike. Ale to nie je všetko! Po prvý raz v politických dejinách Nemecka od vzniku moderného európskeho štátu v Durínsku dve antiglobalistické a kritické strany – jedna zľava Die LINKE a druhá z krajnej pravice AfD, Alternatíva pre Nemecko, získali absolútnu väčšinu hlasov. Vládna strana CDU skončila až na treťom mieste. To tu ešte nikdy nebolo. Durínsko bolo dlhé roky konzervatívnou spolkovou krajinou, jej volič dával masívne hlasy vládnej strane Angely Merkelovej, CDU tu neraz dosiahla aj vyše päťdesiat percent. A teraz vôbec po prvý raz v nemeckých krajiných voľbách vyhrala postkomunistická ľavica. A druhá najsilnejšia strana je AfD. Tá vytrvalo spochybňuje tie zmeny, ktoré nielen v Durínsku, ale v celom Nemecku nastali za posledné tri desaťročia od pádu Berlínskeho múra. A na vlnu tejto kritiky sa úspešne presadzuje postupne vo všetkých krajiných voľbách a dostala sa aj do federálneho spolkového snemu.

Problémom pre Nemecko, a s ním aj pre nás, je fakt, že táto strana získavala nielen na kritike politiky záchrany eura a antimigračnej politiky, ale aj najmä tým, že na nemeckej politickej scéne zaujala miesto napravo od vládnych CDU a bavorskej CSU ako ich občianska alternatíva pre všetkých protestných voličov.

Dušan D. KERNÝ

Založenie Zahraničnej Matice slovenskej je obdivuhodný počin hodný stálej úcty

Matičných exulantov v cudzine nečakal ľahký život

Text a foto: František CUPÁK

Historický fenomén Zahraničnej Matice slovenskej – pod týmto titulom bol v 38. čísle SNN tohto roka uverejnený článok Dr. Beaty Katrebovej Blehovej venovaný šesťdesiatemu výročiu Zahraničnej Matice slovenskej (ZMS). Autorka v ňom fundovane opisuje genézu ZMS, nezastupiteľnú úlohu a zásluhy Jozefa Cigera Hronského, podiel clevelandského opáta Teodora J. Kojiša a ďalších bývalých popredných matičiarov exulantov, ktorí sa po strastiplných peripetiách ocitli v exile v roku 1959 založili spomínanú inštitúciu. Autorka objasňuje vtedajšiu geopolitickú situáciu aj menej známe okolnosti, ktoré predchádzali založeniu tejto inštitúcie.

Výročie založenia Zahraničnej Matice slovenskej si pripomína aj Národný kalendár 2019. Autori k dátumu 30. august a k šesťdesiatemu výročiu založenia ZMS pripísali aj hodnotenie: „ZMS sa vyznačovala bohatou vydavateľskou činnosťou, množstvom kultúrno-spoločenských podujatí a organizačnou prácou v pobočkách po celom svete. V spolupráci s Kanadskou Slovenskou ligou sa v časoch ČSSR angažovala za vznik samostatného Slovenska.“

PRESVEDČENÍ VLASTENCI

Už samotný zámer skupiny zapálených slovenských vlastencov, ktorí v exile cudzom prostredí popri dennodenných starostiach o zabezpečenie rodín, bez nádeje na návrat domov zakladajú národno-buditeľskú inštitúciu, je počin, ktorý je v dnešných konzumných časoch takmer nepredstaviteľný, obdivuhodný a zasluhujúci si našu úctu. Napriek tomu sa dosiaľ verejnosti často podsúvalo, že matičiari, ktorí odišli zo Slovenska v roku 1945 a krátko po ňom, boli zradcovia národa, klérofašisti, ľudáci, posluchovači či dokonca stúpenci hitlerovského nacizmu, skrátka vojnoví zločinci. Možno sa raz niekto odhodlá spravodlivejšie preskúmať objektivnosť tohto odsúdenia. Pravde bližšie je iná spoločná charakteristika týchto exulantov. Išlo najmä o stúpcov autonómie Slovenska, išlo o ľudí presvedčených o správnosti slovenskej štátnej samostatnosti. Mnohí emigrovali, pretože ak by po oslobodení nezapreli svoje presvedčenie a obhajobu autonómie Slovenska, čakali by ich dlhoročné tresty vo väzení.

Život v exile v cudzom prostredí je zvlášť ťažký pre intelektuálov, ktorí sa doma neživil manuálnou prácou. Ani matičných exulantov nečakal ľahký život. Jozef Ciger Hronský sa len vďaka kresliarskemu talentu zamestnal ako kreslič vzorov v textilnej fabrike, iní nemali toľko šťastia. Je pochopiteľné, že bývalí zamestnanci a čelní funkcionári MS aj v exile s nevoľou sledovali, ako sa doma v Matici postupne narúšajú jej kresťanské základy a postupne utlmuje idea samostatnej slovenskej štátnosti. Určite aj táto skutočnosť zavážila pri rozhodnutí J. C. Hronského obnoviť Maticu Slovenska v exile.

FUGOV PRÍNOS

Napriek spomínanému príspevku Dr. Katrebovej Blehovej k šesťdesiatemu výročiu Zahraničnej Matice slovenskej chcel by som aj na základe osobných spomienok pridať pár údajov o Mons. Františkovi J. Fugovi, v poradí treťom predsedovi ZMS, a niektoré okolnosti z posledného kanadského obdobia činnosti ZMS, ako aj pripomenúť ešte jedno jubileum.

František J. Fuga (pôvodným priezviskom Figa) po štúdiách teológie v Ríme 1945 – 1950 sa už vzhľadom na prebiehajúce prenasledovanie kňazov domov na Slovensko nevrátil. Po vysvätení a kapláných pobytoch vo farnostiach Sedico a Padavene v severnom Taliansku odchádza na podnet prof. Michala Lacka koncom februára 1954 do kanadského Toronta, kde ho ukrajinský biskup Borecký

Meno kňaza Františka J. FUGU je nerozlučne spojené s činnosťou Zahraničnej Matice slovenskej, na čele ktorej stál ako jej tretí predseda a na jej povznesenie obeťoval nemalo síl a prostriedkov.

poveruje založiť v meste Hamilton slovenskú gréckokatolícku farnosť. V Hamiltone a okolí žila veľká komunita veriacich Slovákov a Rusínov prevažne z východného Slovenska, ktorí pracovali v miestnych hutách, na omše chodili do ukrajinských gréckokatolíckych alebo pravoslávnych chrámov. Po Fugovom príchode do Hamiltonu sa prvá liturgia novozaloženej gréckokatolíckej slovenskej farnosti slávili v prenájatých kostoloch. Vďaka agilnému farníkom sa pod Fugovým vedením za pár rokov podarilo postaviť na Barton Str. E 1406 Chrám Uspenia Panny Márie Klokočovskej, ktorý biskup Borecký vysvätil 9. júna 1963 – v deň Fugových štyridsiatych narodenín.

Mons. Fuga sa od začiatku pobytu v Kanade aktívne zapája aj do práce v krajanských spolokoch. Píše články do krajanských novín. V hale pod kostolom sa pravidelne schádzajú členovia Kanadskej Slovenskej ligy, slávia sa tu cirkevné i svetské sviatky, výročia a spomienkové slávnosti. Mons. Fuga mal aj podnikateľský talent. Keďže v Kanade vládla finančne nijako nepodporovala cirkev, aby nebol odkázaný len na milodary farníkov, vybudoval malé Slovenské nakladateľstvo, v ktorom vydáva najprv náboženskú literatúru, kalendáre a pohľadnice s náboženskou tematikou, propaguje náboženskú znášanlivosť aj vydávaním nástenných ekumenických kalendárov s vyznačením sviatkov každej konfesie, vydáva a na všetky kontinenty distribuuje náboženský mesačník Mária – Modrá armáda. Je autorom a vydavateľom dosiaľ medzi kňazmi cenenej knihy modlitieb Spas dušu svoju. V nakladateľstve vydáva tri zväzky Slovenskej otčiny, ktoré so spomienok slovenských emigrantov na rodný kraj zostavil Ján Eliáš. Vydáva diela slovenských exilových autorov Polakoviča, Bora, Dilonga, Mečiara, Šprinca, Zvonického, ktoré v tom čase doma na Slovensku nemali šancu vyjsť.

MATICA V KANADE

Po úmrtí zakladateľa a prvého predsedu ZMS Jozefa Cigera Hronského, ktorý zomrel vo veku šesťdesiatštyri rokov 13. júla 1960 v argentínskom Lujane, a po skone jeho nástupcu – šesťdesiatjedenročného Dr. Stanislava

Zástava ZMS z roka 1984 a vlajka Slovenskej republiky, ktorá sa začala používať o takmer desaťročie neskôr.

Vzácná snímka z rokovania Svetového kongresu Slovákov v roku 1990 s A. Dubčekom, R. Schusterom a M. Čičom

Mečiara 23. novembra 1971 v Buenos Aires – už sa nenašiel nikto, kto by chcel pokračovať v práci zakladateľov. Agenda ZMS sa presťahovala do kanadského Hamiltonu v provincii Ontário.

Fugova zanietenosť, rastúca záľuba v stále sa zlepšujúcej technike a získané skúsenosti v malom nakladateľstve viedli k rozhodnutiu prijať ponuky argentinských matičiarov Ernesta Žatku a Štefana Polakoviča, ako aj Dr. Jozefa Cincika a R. Dilonga prevziať agendu Zahraničnej Matice slovenskej a pokračovať v zámere zakladateľov J. C. Hronského a S. Mečiara.

Fuga si bol vedomý nutnosti zlepšiť propagovanie Slovenska v cudzine, vydával brožúrky v anglickom jazyku so základnými údajmi o našej domovine, často vystupoval aj v rádiových vysielaniach v Kanade i v Rádiu Vatikán. Rovnako chápal nezastupiteľnú úlohu kníh o Slovensku a významie Slovákov v zahraničí šíri bez rozdielu náboženskej konfesie či tej-ktorej emigrantskej vlny. Písal príspevky – bol ich autorom, písaťom a redaktorom zároveň, zabezpečoval vytlačenie a rozmnoženie textov, odvážal ich do kníhviažstva a následne opäť na fare balil a expedoval.

Stále mal na zreteli náboženskú znášanlivosť a ekumenizmus. Národné aj náboženské sviatky v Hamiltone organizoval spoločne s rímskokatolíckym kňazom Imrichom Fuzyom. Mali nielen podobné priezviská, ale aj rovnaké názory na vtedajšie nerovnoprávne postavenie Slovenska. Spoločne s „fatherom“ Fuzyom pomáhajú aj novej vlny emigrantov po auguste 1968. Pomáhajú finančne, na úradoch,

s nájdením ubytovania aj zamestnaní. Zrejme aj vďaka novej vlny emigrantov sa rozširuje počet členov ZMS v Kanade, USA, Austrálii aj v Európe, vyzýva a podporuje prichádzajúcich Slovákov ochotných pracovať pre národ. Aj cirkevné orgány si všimajú jeho náboženskú aktivitu. V roku 1973 prostredníctvom biskupského úradu dostáva F. Fuga od pápeža Pavla VI. titul pápežského komorníka Very Reverend Monsignor. V roku 1974 bol vymenovaný za dekana slovenských gréckokatolíckych farností a v roku 1975 mu biskup Borecký ako prvému slovenskému gréckokatolíckemu kňazovi udelil titul mitrofony protojerev. V roku 1981 ho biskup M. Rusnak vymeno-

impulzom tejto myšlienky mohla byť aj srbská zástava, ktorá viala pred Serbian Hall na Barton Str E oproti Fugovej fare dávno pred rozdelením Juhoslávie.

Grafický návrh zástavy, podľa svedectva pamätníka prof. Františka Vnuka, navrhol Mons. František Fuga a nakreslil ho Dr. Jozef Cincik, výtvarník a historik umenia (*8. 3.1909 Clopodia Rumunsko – †28. 1. 1992 Danville USA). Podľa svedectva ďalšieho pamätníka Rudolfa Šandorfiho, Fuga požiadal o posúdenie navrhnutej zástavy Dr. Conrada Swana, kanadského heraldika v službách College of Arms in London, a získal od neho pozitívne stanovisko.

Trinásteho októbra 1984 Mons. František Jozef Fuga, vtedajší predseda ZMS, spolu s tajníkom Rudolfom Šandorfim podpísali aktualizáciu stanov ZMS – MATICA SLOVENSKA ABROAD a zavádzajú slovenskú zástavu Zahraničnej Matice ako súčasť zakladajúcich dokumentov obchodnej spoločnosti Matica Slovenska Abroad na registračnom súde.

Napriek tomu, že aj trikolóra, aj dvojkriž na trojvrší boli dávno známe symboly, vloženie cyrilo-metodského dvojkriža nad ostro zakončeným trojvrším do stredu slovenskej trikolóry vytvorili zástavu ako identifikačný symbol pre všetkých slovenských emigrantov a exulantov na celom svete. Zástavu prijali slovenské krajanské spolky a akceptoval ju aj Svetový kongres Slovákov ako symbol zahraničných Slovákov na celom svete. Zástavu priniesla na Slovensko delegácia Kanadskej Slovenskej Ligy vo februári 1990.

Mons. Fuga bol veľký patriot, keď som v júli 1969 prišiel na jeho faru, na klope saka som mal odznak s prezidentom Svobodom a československou zástavou, odznak mi hneď vymenil za odznak so slovenským znakom. V hale aj pracovníci ma prekvapili busty A. Hlinku a M. R. Štefánika a veľký obraz Dr. J. Tisa. Ako čerstvý maturant som tieto osobnosti poznal, ale v škole sme sa o nich nič pozitívne neučili; až za morom som sa dozvedel o ich zásluhách.

ZÁPASY MATIČIAROV

Mons. Fuga veľmi ťažko znášal, keď sa v novinách či televízii uvádzala národnosť slovenských športovcov či umelcov „Czech“. Ak sa o Slovensku písali nepravdy, žiadal o nápravu, napríklad aj editora National Geographic. Riaditeľa televíznej stanice CBC upozornil na odvysielané lži a urážky, žiadal aj dosiahlo ospravednenie. Do sporu a na obhajobu Slovenska vstúpil aj so známym českým exulantom Pavlom Tigrídom. Útlm v jeho aktivitách nastal, keď ochorel na rakovinu hrtana a lymfatických uzlín, choroba na čas akoby zázračne ustúpila, ale v roku 1987 Fuga vo veku šesťdesiatštyri rokov zomiera.

Po jeho smrti prevzal vedenie ZMS štvrtý predseda ZMS Rudolf Šandorf (*19. 10. 1920 – †29. 10. 2008). Pod jeho vedením ZMS ešte pokračovala vo vydavateľskej činnosti. Vďaka Šandorfimu aj posledným aktívnym matičiarom z Kanady sa o Fugovi a jeho aktivitách dozvedeli tiež občania Slovenska. ZMS financovala pomník s bustou F. J. Fugu pred kostolom v jeho rodnej obci vo Vinnom, ktorú vytvoril akad. sochár Alexander llečko. S pomocou michalovského odboru MS v miestnej škole pomenovanej po F. J. Fugovi zriadili jeho pamätnú izbu. O jej vznik sa zaslúžili PhDr. V. Čurmová a Ing. M. Jacečko a vedenie obce Vinné. Na odhalení pomníka a pamätnej izby v lete roku 1994 sa zúčastnili delegácie ZMS z Kanady aj MS z Martina.

Aj divadlo v Nitre bude oslavovať a rekapitulovať sedemdesiat rokov trvania Od Jánošíka k pápežovi a iné novinky

Milan POLÁK – Foto: archív divadla

Pokračujeme v informáciách o uvedených a pripravovaných premiérach v slovenských divadlách, ktorých zriaďovateľom, ale nadovšetko podstatným finančným prispievateľom sú samosprávne kraje. Sústredíme sa, podobne ako v predchádzajúcej informácii, najmä na činoherné inscenácie. Dáme im prednosť, lebo ich všeobecne diváci najviac vyhľadávajú a charakterizujú profil i smerovanie divadla.

Určite aj operná, operetná, muzikálová, pantomimická a baletná tvorba sú súčasťou našej divadelnej ponuky. Ale činoherné umenie v plnom rozsahu pokrýva najmä národný charakter našej divadelnej kultúry a jej schopnosť zmocniť sa aj svetovej dramatickej klasiky a najmä súčasnej tvorby.

■ SKD MARTIN

Slovenské komorné divadlo v Martine je jedným z najstarších slovenských profesionálnych divadiel (vzniklo v roku 1944). Istý čas nieslo názov Armádné divadlo a určité obdobie Divadlo SNP. Pred pár rokmi sa vrátilo k svojmu pôvodnému názvu. Ale bez ohľadu na to, aký malo názov, vždy patrilo medzi prvoradé, invenčné a priekopnícke slovenské divadlá, a to nielen v dramaturgickej rovine, ale aj tvorivými výbojmi. Prvou premiérou novej sezóny je Matka od českého autora A. Pitínskeho. V réžii Lukáša Brutovského je to poetická budovateľská paródia, v ktorej sa rodinné tradície strážia aj za cenu vyhynutia celej rodiny. Ďalšou premiérou divadla bude kultová antiutópia G. Orwella a R. Ickeho Duncan Macmillan. Divadelnú adaptáciu slávneho románu v Martine uvedú v réžii Rastislava

Balleka. Lukáš Brutovský bude v Martine režírovať aj inú významnú existenciálnu drámu Alberta Camusa Spravodliví. Štvrtou avizovanou premiérou bude čierna komédia I. Fuksa a D. Majlinga Spaľovač mŕtvov v réžii Jána Luterána. Pred časom pod tým istým názvom nakrútil film Juraj Herz. Tento groteskný príbeh o zamestnancovi krematória uvidíme v Martine v novej divadelnej podobe.

■ DAB NITRA

Nitrianske Divadlo Andreja Bagara vstúpilo do svojej sedemdesiatej divadelnej sezóny, v ktorej uvedie päť premiér. V jej rámci diváci už mali možnosť vidieť jeden obnovený výpravny muzikál Tisícročná včela. Jubilejným darčekom divákovi však bude galaprogram, ktorým si divadlo pripomenie svoje slávne inscenácie, legendárne piesne, nezabudnuteľné choreografie, ale najmä obľúbené tváre hercov, ktorí v minulosti prinášali divákovi zážitky. Boli to napríklad inscenácie Jánošík alebo Na skle maľované, Fidlík na streche, Grék Zorba alebo nedávna inscenácia, ktorá je stále na repertoári, Povolanie pápež. Galaprogram v réžii a hudobnom naštudovaní Júliusa Selčana má názov Od Jánošíka k pápežovi. V tejto sezóne divadlo

uvedie aj divadelný kvíz s otázkami zo svetového i slovenského divadla ako jedno z repertoárových titulov pod názvom Večer v zákulisí. Inou zaujímavou inscenáciou sezóny bude súčasná dráma izraelskej autorky Sabion Liebrechtovej Banalita lásky, ktorej hlavnými postavami sú mysliteľ a filozof Martin Heidegger a sympatizantka Hitlera študentka Hannah. Hra priniesie niekoľko závažných tém, od spoločenských predsudkov a lásky, ktorá nie je spoločnosťou akceptovaná, až po otázky súčasnej politiky Izraela a zodpovednosti človeka za svoje činy.

■ TRNAVA A ZVOLEN

Prvou premiérou Divadla Jána Palárika v Trnave v tejto sezóne bola inscenácia hry Augusta Strindberga Tanec smrti v réžii Rastislava Balleka. Hra je o nekonečnom a vášnivom zápase muža a ženy, ktorý sa odohráva na malom ostrove, kde žije vojenský kapitán so svojou manželkou, bývalou herečkou. Svedkom ich vzájomného trýznenia a nenávisťi je ich spoločný priateľ Kurt, ktorý je nechcene vtiahnutý do ich nekončiacich „tanca smrti“. Ďalšie premiéry divadlo ešte neavizovalo.

Aj Divadlo J. G. Tajovského vo Zvolene uvádza vo svojom plánova-

V nitrianskom Divadle Andreja Bagara v rámci jubilejnej sedemdesiatej sezóny uvádzajú ako muzikál Tisícročnú včelu, ktorú dôverne poznáme z Jakubiskovho filmového spracovania rovnomennej literárnej predlohy Petra Jaroša.

nom programe len dve inscenácie novej sezóny. Prvou bude obnovená premiéra autorskej hry Kataríny Mišíkovej Hitzingerovej Na konci... Scénická kompozícia je čiastočne inšpirovaná Tajovského životopisnou poviedkou Do konca. Réžisér jej terajšej, ale aj prvej inscenácie (2013) Kamil Žiška prepísal svoju osobitú poetiku moderné výrazové prostriedky s prvkami ľudového divadla a spritomnil tak na divadelných doskách vzácny titul našej minulosti. Druhou premiérou budú kultové rozprávky maďarského autora Istvána Csukása Pom Pomové rozprávky. Predstavenie bude určené pre deti a režisér Peter Palík v nej spojil príbehy viacerých rozprávok do jedného farebného celku.

Divadlá, ktorých existenciu finančne podporujú samosprávne kraje, na začiatku sezóny ešte nevedia, koľko prostriedkov dostanú od svojho zriaďovateľa po novom roku. A keďže sú aj drahé a nákladné inscenácie a na druhej strane i také, ktoré možno realizovať skromnejšie, vyčávajú a svoj repertoár i počet nových premiér tomu prispôbujú. To je aj dôvod, prečo nemôžeme uviesť tituly všetkých predstavení v novej sezóne. Podobne na tom sú aj početné nezávislé divadelné scény. Ale aj tak, pôvodných titulov by sme radi avizovali podstatne viac, ako sa to podarilo v tejto a minulej informácii o novej divadelnej sezóne vo viacerých slovenských divadlách.

Zborník o Jánovi JABORNÍKOVI, Divadelný ústav Bratislava, 2018

Celý život obetavo zasvätil divadlu

KNIHA TÝŽDŇA

Nebolo na Slovensku profesionálneho divadla, v ktorom by Ján Jaborník dôverne nepoznali. Najradšej chodil vlakom do divadiel na východe Slovenska. A dôvod bol ten, že cesta vlakom mu umožňuje prečítať si niekoľko hier alebo statí v odborných časopisoch, na čo pri každodennom pracovnom zhone už nezostáva čas.

Písanie o premiérach v slovenských divadlách bolo dlhý čas jeho dominantnou aktivitou. Samozrejme, popri práci v Divadelnom ústave, kde sa nadovšetko venoval dokumentárnej a archívnej práci. A pokiaľ išlo o jeho záujem navyše, tak to boli dejiny slovenského profesionálneho divadelníctva od ich samotných začiatkov v roku 1920. V tomto ohľade ťažko by sme mu hľadali zorientovanejšieho a informovanejšieho divadelného historika. Tak ako výsledkom jeho vytrvalej a dlhodobej návštevy slovenských divadiel boli recenzie, hodnotiace analýzy a sumarizujúce články, tak v oblasti divadelnej dokumentácie to boli každoročne vydávané ročenky Slovenské divadlá v sezóne, ktoré komplexne a po všetkých stránkach vyčerpávajúco zaznamenávali stav všetkých našich profesionálnych divadiel a komplexný obraz o personáliách a každej premiére uplynulej sezóny. Tieto publikácie vychádzali od roka 1972. Inou oblasťou jeho záujmu bola pedagogická práca na Vysokej škole múzických umení. Na tejto pôde pretavil od roka 1989 svoje teoretické, dokumentaristické, ale aj praktické skúsenosti (jeden čas bol dramaturgom v prešovskom divadle) a plným priehrdím, ale aj so zaničením ich odovzdával budúcim hercom, režisérom, dramaturgom a divadelným vedcom. Keď nás Ján Jaborník v roku 2010 vo veku sedemdesiatšesť rokov opustil, oprávnenne sme čakali, že vyjde publikácia, ktorá bude dôstojná jeho životu a dielu. Dočkali sme sa a ku koncu minulého roka vyšiel zborník, ktorý sa tomuto výnimočnému človekovi a divadelníkovi venoval. Má vyše päťsto strán, z ktorých veľkú časť tvoria Jaborníkovy historické, teoretické a analytické práce o divadle, ako aj o niektorých jeho významných osobnostiach. Autormi úvodných statí sú jeho kolegovia, teatrologovia, historici mladšej generácie a kritici. Mapujú jeho život a dielo a poukazujú najmä na tie jeho časti, ktoré pre svoju objavnosť a invenciu sú stále podnetné, živé a aktuálne.

Milan POLÁK

HUMORESKA

Svetoznáma mediálna agentúra JPP sa príchodom nových vlastníkov premenovala. Z pôvodného názvu Jedna pani povedala je nové JTP. Jedna Threema povedala. V rebričku informovanosti dosiahla prvé miesto. Jej konkurenti – JVP, Jeden Viber povedal, a SMSzM, Esemesky z mobilu – obsadili druhé a tretie miesto. Fantazmagórie novinárskych a moderátorských fantazmagorov zo súkromných televízií a tlače pridali ku kokteilu informácií a špiny prepotrebnú šťavu. Potom sa koktejl presítkoval a očistený načapoval ľudu. Po kvapkách. Kam by sme došli,

keby nejaká tá špinka dopadla na jedine správnych politikov. Minulých, terajších aj budúcich. Slušných a osvietených slniečkom. Tribúnových tribúnov ľudu.

Napríklad Slovník slovenských vulgarizmov. Pip v pravej chvíli. Bodky v strede slova. Aby sme si vulgárne slovo domýšľali. Kto si nevie domyslieť, nech navštívi

Súdnicstvo, polícia, prokuratúra, to všetko musí v krátkom čase skolabovať. Logicky každý, koho odsúdil podozrivý sudca, naháňal podozrivý policajt pod

minimálne šiesti. Dvaja policajti, dvaja inšpektori a dvaja pracovníci kancelárie ombudsmana. Keď budú šiesti pokope, hádam ich pri zásahu delikventi nezbijú. Štyroch bezmocných policajtov v Hranovnici nebol problém. Kým dostanú policajti povolenie vyťahovať obušky, nedajbože pištole, majú fajront. Kancelária môže napísať pozitívnu správu o svojej činnosti.

Aby sme nezabudli – rok 1989 nám priniesol mnoho vecí a úradov, ktoré nám dovtedy chýbali. Tak poďme oslavovať. Pip. Staré opice skákali na nesprávnych hrobchoch, bolo ich treba presmerovať.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Čo vyplýva z informácií agentúry JTP

Údaje najbohatší sortiment nadávok mali dakedy dávno kočíši. Teraz pravdepodobne americkí rapovi „speváci“. Z informácií JTP vyplýva, že naši aktéri threemových rozhovorov, poväčšine s vysokoškolskými diplomami, sa ešte majú veľa čo učiť. Odborná literatúra je k dispozícii. Rok 1989 nám priniesol mnoho vecí, ktoré nám dovtedy chýbali.

krčmu štvrtej cenovej skupiny. Lenže také už nie sú. Jednak sú to puby a jednak sa cenovo doťahujú na mišelinovské hviezdne reštaurácie. Dane z alkoholu, pokuty hygienikov a internetové sledovania tržieb robia svoje. Kto má chuť, nech pije doma. Navyše tam môže fajčiť aj v obývačke. Aj nadávať. Ak sa nebojí Veľkého brata, tak na všetko...

dozorom podozrivého prokurátora, požiada o obnovu procesu. Ja nič, ja muzikant, lepšie si vypočujte nahrávky, to zlý sused doplatil zlého sudcu. Bol na dovolenke s tou istou cestovkou ako zlý sudca a ešte horší politik. Zlí policajti vymiznú. Počet zamestnancov inšpekcie ministerstva vnútra sa pomaly vyrovná počtu policajtov. Na zásah budú chodiť

Orest DUBAY sa trvalo zapísal do slovenského moderného výtvarného umenia

Storočnica významnej umeleckej osobnosti

Ladislav SKRAK, predseda Výtvarného odboru MS – Foto: archív autora

Autor viacerých významných grafických cyklov určujúcich vývin modernej slovenskej grafiky – In memoriam Tokajik (linoleorez, 1949), Sputnik (linoleoryt 1957), Pieseň života (linoleoryt 1958), Čierne na bielom (drevorez 1958 – 1959), Ľudia (linoleoryt 1959 – 1960), Žit' (linoleoryt, linoleorez 1960 – 1966), Etudy, Červená zástava, Niel, Všetdný deň... To sú iba zlomky z rozsiahleho diela tohto výtvarného umelca, ktorý už v roku 1977 získal titul národný umelec. Orest DUBAY sa narodil 15. augusta 2019 vo Veľkej Poľane. Pri príležitosti nedežitej storočnice (spolu s ďalšími umelcami) usporiadali v Slovenskom inštitúte v Prahe a v Dvorane Ministerstva kultúry SR v Bratislave výstavy ako poctu – Povstaniu a trom umelcom (Dubay – Hložník – Snopek). Svoje výtvarné dielo daroval niekdajšiemu Vlastivednému múzeu v Humennom a Humenčania mu na deň stého výročia narodenia otvárali rozsiahly výstavný celok, kde uviedli aj publikáciu venovanú umelcovi. Napokon 22. augusta slávnostne otvárali spomienkovú výstavu aj v Múzeu Ľudovíta Štúra v Modre. Prihovor na tomto podujatí mu venoval predseda Výtvarného odboru MS PhDr. Ladislav Skrak.

Národný umelec, prof., akad. maliar – maliar a grafik Orest Dubay – významne pôsobí v našom povedomí ako jedna z najznámejších osobností vývinu moderného slovenského výtvarného umenia. Do výtvarného života vstúpil v závere štyridsiatych rokov ako absolvent vysokoškolských štúdií na Oddelení kreslenia a malovania SVŠT v Bratislave. Výtvarne dozrieval pod vedením pedagógov prof. J. Mudrocha, M. Benku a M. Schurmannu (1939 – 1943). V prvých rokoch po oslobodení aktívne pôsobil vo výtvarných spolkoch, najmä v Skupine 29. augusta, ktorá rozvíjala dobový odkaz a ideály SNP, a v spolku grafikov Hollar.

■ PEDAGOGICKÝ VKLAD

Orest Dubay si umelecké meno získal takmer už svojimi autorskými prvotinami, civilnými motívmi a lyrizmom voľnej grafickej tvorby, ale aj expresívnym a desivým vyjadrením vojnovnej drámy a tokajickej tragédie. Na prelome štyridsiatych a päťdesiatych rokov si získal svoje rešpektované postavenie ako pedagóg na Katedre výtvarnej výchovy Pedagogickej fakulty UK (1948) a od ustanovenia Vysoké školy výtvarných umení v Bratislave v roku 1949 na škole, ktorá vchovala viacero pozoruhodných výtvarníkov pre celoeurópsku výtvarnú scénu. Platí to v značnej miere o grafikoch. V rokoch 1968 – 1971, v zložitom období národných dejín, pôsobil vo funkcii rektora Vysoké školy výtvarných umení.

Meno a tvorba Oresta Dubaya sa spájajú s iniciatívami a hodnotami tvorby, ktoré sa inšpirovali civi-

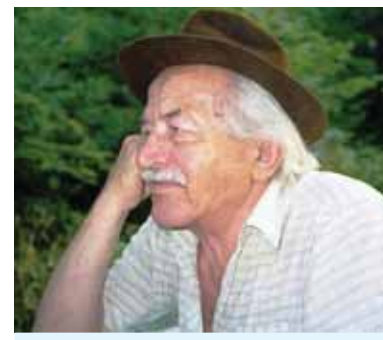
lizmom života prostého človeka. Dielo tohoto umelca vzišlo vo výraznej miere z bratislavských realií a podnetov, z historizujúcich zdrojov a ideálov odboja, z charakteristickej dubayovskej monumentalnosti kompozícií rúk a symboliky slnka, z nostalgie, vitality a pocitovosti života a hodnôt ľudského rodu. Vyjadril étos postvojnovnej rodiacej sa demokracie života – spolu s typickými motívmi stromov a atribútmi citovosti, občianskeho civilizumu a moderného veku.

■ HUMÁNNE POSOLSTVO

Posolstvo tvorby Oresta Dubaya znamenalo kategorickosť humánnych, prostých ľudských hodnôt. Známe sú však aj ďalšie dimenzie dubayovského diela – zakladateľské iniciatívy v ilustrátorskej tvorbe venovanej inšpirácii a témam boja proti fašizmu, ako aj dejové, historizujúce a žánrové grafické cykly. Pri-

pomeňme ten úchvatný, čierno-biely syntetizujúci, mnohokrát konštruktivistický grafický a motívový výraz, ktorý si získal svoj ohlas v čase vzniku pop-artu a op-artu. Išlo o vynikajúce a plodné tvorivé kontakty a uznávanú autorskú a občiansky pokrokovú pozíciu a postoje umelca, ktorého v pomeroch modernej európskej grafiky rešpektovali ako súputníka V. Vasarelyho. Tvorba O. Dubaya znamená neskôr aj netradičný prielom a výtvarné kvality pri uplatňovaní výtvarného umenia v architektúre.

Diela O. Dubaya sú početne zastúpené v zbierkach slovenských a českých galérií a múzeí a v súkromných zbierkach doma a v zahraničí (Francúzsko, Nemecko, Taliansko, USA, Kanada, Rusko atď.). Diela, ktoré tvoria súčasť architektúry, sú osadené na bratislavskom Hrade, v Spišskej Novej Vsi, v Poprade, Prešove, atď. Dubayova maliarska tvorba vo svojom závere spočíva v štylizovanej a snovej poetizovanej kráse voľnej a komponovanej krajiny, stavia však

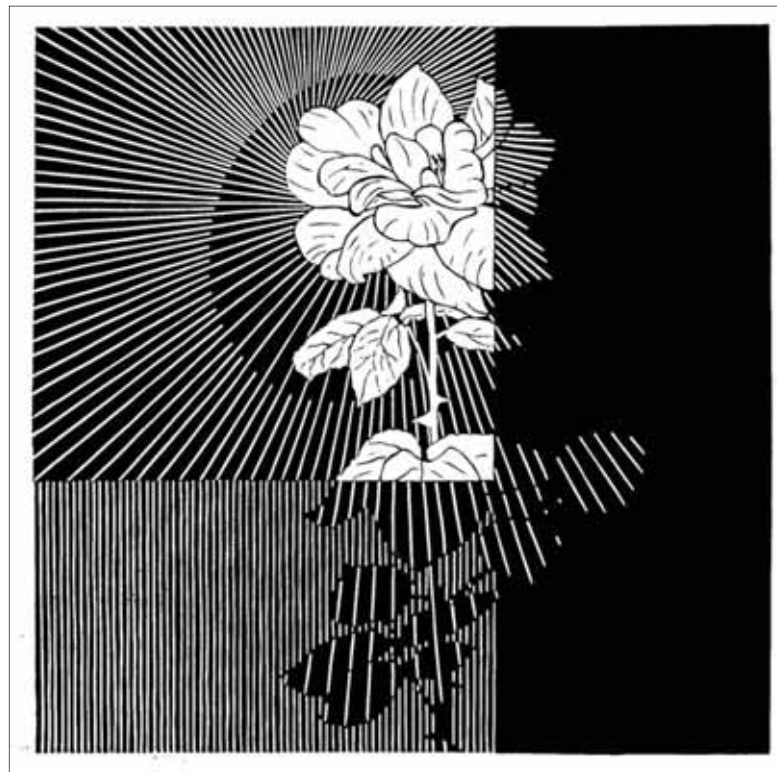
Professor Orest DUBAY svojou grafickou tvorbou otvoril dvere novým tvorivým výbojom v tomto žánri výtvarnej kreativity.

i na kolorizme prírodného zážitku a zaujatia, na inšpirácii prírodného živlu, na jednotlivých obdobiach roka a vegetačnom oblúku premien, na podnetoch flóry, kvitnúcich kvetov, atď. Tvorili iskriky a svieži nový horizont tvorby v prvých rokoch tretieho tisícročia.

■ MODRANSKÝ ZÁPIS

V tomto období išlo už o vzácného občana slávneho mesta Modry. Povedľa dávnych a nedávnych umeleckých osobností spoluprotvoril hodnotnú súčasť kultúrneho života tohto mesta. Od roka 1979 koncipoval a realizoval svoje projekty a od roka 1982 tu trvalo žil a pôsobil v čase leta. Tu sa naplnil maliarsky a grafický výraz a posolstvo dubayovského diela. Mesto Modra môže takto v čase nedežitej stého výročia narodenia umelca spoznávať a oceniť tie dimenzie tvorby a odkazu tvorby majstra O. Dubaya, ktoré vznikali v čase plodného modranského pobytu a završovania tvorivých úsilí. V roku 1977 mu udelili čestný titul národný umelec. Ide o nesporné platný titul a, samozrejme, aj o ocenenie života a diela. V roku 1972 stal sa čestným členom Accademie internazionale Tomasso Campanella v Ríme, kde za svoju tvorbu získal diplom so zlatou medailou. V roku 1977 mu udelili čestné uznanie na IBA v Lipsku.

Od vzniku Klubu výtvarných umelcov a teoretikov v roku 2000 pôsobil aj ako čestný predseda tohto výtvarného spolku združujúceho popredné výtvarné osobnosti Slovenska.

Anna CVEKOVÁ-BAŠISTOVÁ, prvá dáma Frontového divadla a košická matičiarka

Povstalecké kapitoly písali aj umelci

Anton METEŇKO – Foto: internet

V tomto roku si pripomíname významné výročia v histórii Slovenska, Slovákov, ale aj košických matičiarov. V auguste sedemdesiate piate výročie SNP a v novembri sté výročie vzniku Miestneho odboru Matice slovenskej Košice. Pri tejto príležitosti je vhodné si pripomenúť aj významné osobnosti z radov košických matičiarov. Medzi nich rozhodne patrí Anna CVEKOVÁ-BAŠISTOVÁ.

Anna Bašistová, rod. Cveková (*7. 9. 1923 – †12. 1. 2011) sa narodila v Košiciach, ale do osemdsiatich rokov žila v Michalovciach. Tam sa jej s ťažkosťami podarilo ukončiť tzv. meštianku. Nie preto, žeby sa zle učila. Naopak, v škole sa jej darilo, ale veľa času na ňu nemala. Keďže chudoba bola v tom čase hosťom vo väčšine domácností, po skončení vyučovania musela pracovať. A predsa sa vďaka učiteľke z ľudovej školy umenia, ktorá si všimla jej zariadenie a talent, stihla venovať spevu, tancu, baletu, cirkusantským kúskom a divadlu. Divadlo veľmi milovala, veľmi túžila stať sa herečkou. Pranie sa jej splnilo, začala účinkovať v ochotníckom súbore. Jej prvým úspechom bolo baletné predstavenie Činový vojačik. Ochotnícke divadelné scény existovali v tom čase takmer v každej dedine, takže možnosti boli. Na jednej divadelnej súťaži si Anku Cvekovú všimol Anton Prídavok, riaditeľ prešovského rozhlasu a spoluzakladateľ

divadla v Prešove. Navrhol, nech si podá prihlášku do novozaloženého Slovenského divadla v Prešove, vedeného Andrejom Chmelkom. Vtedy mala dvadsať rokov (1943) a bola jednou z prvých členiek vznikajúceho súboru.

ČRŤA

Ako riadna členka prešovského divadla odohrala celú sezónu 1943/1944. Medzitým prišli divadelné prázdniny a august 1944. Rodená Košičanka a mladá herečka Slovenského divadla v Prešove sa rozhodla pre radikálny krok a odišla s partiou hercov na povstalecké územie. Čoskoro po jej dvadsiatich prvých narodeninách (práve pred sedemdesiatimi piatimi rokmi) ju prijali do Frontového divadla. Stala sa súčasťou kolektívu a jeho „prvou dámou“. Frontové divadlo tvorili také neskoršie osobnosti slovenskej kultúry ako Andrej Bagar či František Zvarík. Dostali vojenské rovnosťaty, účinkovali po poľných

Slubnú hereckú kariéru Anny CVEKOVÉJ-BAŠISTOVEJ prerušila vojna a ona v nej prežila chvíle, keď bol prímohrozený jej život, o čom po vojne ako matičiarka neraz porozprávala na mnohých protivojnových besedách a stretnutiach s mládežou.

lazaretov na improvizovaných javiskách, ba vystupovali aj na korbe nákladného auta a povzbudzovali bojovú morálku povstalcov.

Hanka, ako Annu Cvekovú volali, popri prednese východoslovenských ľudových piesní účinkovala v skečoch. Súbor Frontového divadla vystúpil po prvý raz 15. septembra 1944 v Harmanci, nasledovali vystúpenia v Brezne, vo Zvolene, v Podbrezovej, Detve, vo Víglaši, v Pustom Poli, Šalkovej, Malachovej, Telgarte, Španej Doline, Očovej, Tajove, Donovaloch, Bukovci, Muráni, Červenej Skale, Tisovci, Klenovci, Hnúšti, Helpe, Dubovej a inde. Poslednou zastávkou boli Staré Hory. V tamojšej krčme odohrali 26. októbra 1944 posledné predstavenie. Andrej Bagar po vystúpení povedal, že Nemci veľmi vystráajú a situácia je vážna, Frontové divadlo končí. Každý jeho člen šiel svojou cestou.

Anna Cveková pri návrate domov prišla o kabát, vojenské čizmy jej do krvi zodrali nohy a dostala sa i do nemeckého zajatia. Mala však aj trochu šťastia. Nezastreli ju, urobili z nej pomocnicu v jednej domácnosti pri nemeck-

kom kuchárovi. Koncom roka 1944 sa jej podarilo vrátiť do Prešova. Po vojne sa vydala za absolventa Učiteľskej akadémie v Prešove a mala s ním troch synov. Dlhé roky pôsobila v prešovskom divadle, ale najmä ako inšpicientka a herečka Štátneho divadla v Košiciach. Hrala aj vo filme Inšpekcia (1972) či vo filmových divadelných drámach Dzeň derešovi, Dzeň kolačovi.

Ako členka SZPB a priama účastníčka SNP chodila na besedy, zväčša so školskou mládežou, vysvetľovať medzinárodné uznávaný odkaz povstania pre mladšie generácie. Bola účastníčkou osláv a držiteľkou pamätných medailí všetkých okrúhlych výročí SNP, bronzovej, striebornej i zlatej medaily M. R. Štefánika až po medailu od ministra obrany SR z 19. januára 2010 Za účasť v boji proti fašizmu a za oslobodenie vlasti. Jej členskú i funkcionársku činnosť a spoľahlivosť ocenili aj Matica slovenská, Slovenský zväz žien a ďalšie spoločenské organizácie, Divadlo Jonáša Záborského v Prešove, Štátne divadlo v Košiciach.

Členkou MO MS Košice sa Anna Cveková-Bašistová stala v roku 1990. Ako matičiarka rada chodila na matičné podujatia, najmä na Vátru zvrchovanosti na Kojšovskej holi. Rada si tam zaspievala zemlíncke, šarišské, ale i „partizánske“ pesničky.

Anna Cveková-Bašistová zomrela v Košiciach 12. januára 2011.

MATIČNÉ DEPEŠE

Fórum na svedectvo o vzniku základných dokumentov slovenskej štátnosti Zrod Deklarácie o zvrchovanosti Slovenska a Ústavy SR

Dvadsaťosem novembra sa v historickej budove NR SR pod záštitou predsedu NR SR Andreja Danka uskutočnila vedecká konferencia, ktorej cieľom je zdokumentovať proces tvorby „Deklarácie“ a „Ústavy“ v spoločensko-politických podmienkach na začiatku deväťdesiatych rokov v bývalej ČSFR, účasť a podiel významných osobností vtedajšej doby z oblasti politiky, kultúry, vedy a i. na ich vytvorení a prezentovaní proces

tvorby oboch dokumentov panelovou výstavou, využitelnou aj na výučbu žiakov a študentov. Tiež sprostred-

POZVÁNKA

kovat informácie o celom procese súčasným a budúcim generáciám zdôraznením princípov a hodnôt, na ktorých stojí naša, ale aj európska civilizácia. Posilňovať národnú hrdosť a vlasťenectvo.

Tematické okruhy: Spoločenská a politická situácia v období: November 1989 až júl 1992; júl až december 1992. Proces tvorby „Deklarácie“ a jej prijatie v NR SR. Proces vzniku „Ústavy“ ako celku, význam preambuly a cyrilo-metodského dedičstva. Účasť v čestnom predsedníctve konferencie prijali: Ivan Gašparovič, Rudolf Schuster, František Hrušovský, Ján Klepáč a Jozef Prokeš.

Organizačný výbor: Tibor Mikuš, Anton Hrnko, Jaroslav Chovanec, Ivan Hudec, Marián Tkáč, Mojmir Mamojka, Natália Rolková-Petranská. Vedecký výbor na čele s Antonom Hrnkom.

Hrnkovi budú poslanci FZ, ktorí hlasovali za zánik ČSFR, poslanci SNR, ktorí hlasovali za Deklaráciu a Ústavu, signatári Šesťdesiatjeden rokov, Kongresu slovenskej inteligencie, novinári, študenti.

Rozprávkové Kde bolo, tam bolo v Drienčanoch Zlatá podkova, zlaté pero, zlatý vlas

Text a foto: Ingrid ŠULKOVÁ, riaditeľka D MS v Rimavskej Sobotě

Medzi hlavných organizátorov regionálneho a celoslovenského kola literárnej súťaže v prednese slovenskej rozprávky Zlatá podkova, zlaté pero, zlatý vlas patrí už niekoľko rokov aj Matica slovenská. Súťaž sa každoročne koná v obci Drienčany, v pôsobisku Pavla Emanuela Dobšinského.

Gemersko-malohontské osvetové stredisko, obec Drienčany, ECAV Drienčany, o. z. Valgata a Matica slovenská zorganizovali XVI. ročník regionálneho kola a XIV. ročník celoslovenského kola súťaže v prednese slovenskej rozprávky 23. a 24. októbra 2019. V tomto roku sa stretlo v regionálnom a celoslovenskom kole vyše sto účastníkov vrátane pedagógov, rodičov a metódičkov z regionálnych osvetových stredísk. Súťaž sa uskutočnila v troch kategóriách pre žiakov základných škôl a osemročných gymnázií. Rozprávkový atmosféru dotvárali aj deti v dobových kostýmoch a ľudových krojoch. Výkony detských recitátorov z rôznych kútov Slovenska hodnotila odborná porota. Účastníci

Organizátori literárnej súťaže v prednese slovenskej rozprávky sa pousilovali vytvoriť pre súťažiacich aj adekvátne rozprávkové prostredie.

súťaž mohli navštíviť Pamätnú faru P. E. Dobšinského – Múzeum slovenskej rozprávky, v kultúrnom dome si mohli prezrieť výstavu ilustrátora Miroslava Regitu a sledovať literárno-hudobné pásmo venované spomienke na Jonatána Dobroslava Čipku pri príležitosti dvestého výročia jeho narodenia a určite ich potešila aj beseda so spisovateľkou Petrou Nagyovou Džerengovou.

V regionálnom kole súťaže Zlatá podkova, zlaté pero, zlatý vlas získali ocenenia vl. kategórii Natália Luptáková, v II. kategórii Filip Kántor a v III. kategórii

Vratko Mančuška. V celoslovenskom kole na záver podujatia bolo vyhodnotenie súťažiacich a odovzdanie cien: v I. kategórii prvenstvo získala Emma KASÁŠOVÁ, v II. Filip KÁNTOR a v III. Dávid POLAN.

Za organizátorov tejto jedinečnej literárnej súťaže chceme poďakovať všetkým obyvateľom obce Drienčany za prikladnú starostlivosť a príjemnú pohodu, ktorú vedľa vytvoriť. Poďakovanie patrí aj všetkým spoluorganizátorom, ako aj pedagógom a rodičom za prípravu a vedenie detí k objavovaniu krásy slovenskej rozprávky.

Ľudová hudba Matičiarik oslávila desiate narodeniny

Text a foto: Helena RUSNÁKOVÁ

Ľudová hudba Matičiarik je súčasťou Detského a mládežníckeho folklórneho súboru Matičiarik, ktorý pôsobí pri Miestnom odbore Matice slovenskej v Nových Zámkoch. Počas desaťročnej existencie v LH Matičiarik si zahrlo vyše pol stovky muzikantov. V súčasnom období kolektív tvorí trinásť muzikantov z Nových Zámok a okolia. Väčšina z nich sú absolventmi ZUŠ v Nových Zámkoch. Vedúcim hudby je Peter Klimant, primáškou Zuzana Klimantová.

Súbor má za sebou množstvo vystúpení. Okrem účasti na folklórnych festivaloch u nás a v zahraničí niekoľkokrát vystupovali v priamych prenosoch RTVS, vystúpili v Národnej rade Slovenskej republiky, ako i v Primaciálnom paláci. Ocitol sa aj na jednom pódiu s významnými osobnosťami slovenského kultúrneho života, účinkovali s Kandráčovcami, so peváčkou ľudových piesní Annou Šatanovou aj s operným spevákom Otokarom Kleinom.

Matičiarik je nevšedne agilný folklórny detský a mládežnícky súbor, ktorého súčasťou je už desaťročia aj vlastná ľudová hudba.

Matičiarci z Rybníka a okolia spoznávali Gemer a Horehronie Obohacujúci a zaujímavý program

Matičiarci z Rybníka a okolia ani túto jeseň nevynechali tradičný výlet. Tentoraz boli cieľom ich cesty Gemer a Horehronie. Opäť sa ich ujala riaditeľka Domu MS v Rožňave Zlatica Halková, ktorá pre nich pripravila bohatý a zaujímavý program. Prvý deň patrilo prehliadke kaštieľa Betliar a jeho parku. Výletníci potom zavítali do malebnej obce Kobeliarovo, kde ich na pôde obecného úradu privítala starostka Janka Regrutová, pohovorila im o živote P. J. Šafárika a previedla ich expozíciou v jeho rodnom dome. Ďalšou zastávkou Rybníčianov bola obec Gočovo a návšteva rodného

Výletníci z Rybníka a okolia pred rodným domom Pavla Jozefa Šafárika v Kobeliarove

domu Jura Hronca, významného slovenského matematika, ktorý má významnú zásluhu na vzniku a rozvoji technických a prírodovedných vysokých škôl na Slovensku. Záverečná zastávka patrila dedinke Rejdová, ktorá je známa zachovávaním ľudových tradícií. Výletníci sa tu oboznámili s fungovaním sociálneho podnikníka na výrobu krojov. Táto téma bola všetkým účastníkom exkurzie blízka a nečudo, že sa tu viedli zaujímavé diskusie. Večer patrilo prechádzke historickým námestím mesta Rožňava a na záver nechýbalo tradičné spoločenské posedenie.

Po stopách SNP bola programová náplň druhého dňa, ktorú organizačne zabezpečilo občianske združenie Spoznávame svet a Slovensko v spolupráci s MO MS v Rybníku.

(red)

Konferencia o Štefánikovi

Dom Matice slovenskej v Nitre a Pedagogický odbor MS pripravili 5. novembra odbornú konferenciu M. R. Štefánik – 100. výročie úmrtia, na ktorej pre pedagógov ZŠ, SŠ a poslucháčov Pedagogickej a Filozofickej fakulty UKF v Nitre prednášali M. Gešper, J. Lomenčík, I. Mrva, J. Banáš, R. Žilík, Z. Szombathová a L. Krajčír.

Pričinením MATICE

Na Dulovom námestí v Bratislave odhalili nedávno pamätnú tabuľu Matúšovi Dulovi (1846 – 1926), národovcovi, politikovi, advokátovi, od roka 1918 predsedovi SNR a od roka 1919 MS. Život a dielo tejto osobnosti v príhovoroch pripomenuli predseda MS M. Gešper a starosta Dulovej rodnej obce Blatnica K. Čičmanec.

Zvolili Skalského

Predsedom SZSZ ostal Vladimír Skalský. Na ďalšie štyri roky ho zvolili delegáti VI. riadneho valného zhromaždenia, ktoré sa konalo v minulých dňoch. Vo výkonnom výbore budú jeho spolupracovníkmi podpredsedovia D. Daučík zo Švédska, P. Hlásnik z Rumunska a M. Čuba z USA, tajomníčky A. Hollerová Račková z Maďarska a S. Zolňanová zo Srbska a členovia výboru A. Dan Bárdoš z Česka a J. Šulán zo Srbska. SZSZ združuje stodvsaťjeden slovenských spolkov a inštitúcií z dvadsiatich štých krajín sveta.

Storočnica alma mater

Storočnicu svojej predchodkyne – Evanjelickej teologickej akadémie – si v týchto dňoch pripomína aj Evanjelická bohoslovecká fakulta UK v Bratislave. Hlavné študijné programy evanjelickej teológie, sociálno-diakonickej problematiky a učiteľstva náboženskej výchovy si tu popri našich študentoch osvojujú aj poslucháči zo Srbska, z Chorvátska, zo Slovinska, z Rumunska či z Česka.

Maliar Novohradu

MO MS vo Veľkom Krtíši spolu s ďalšími organizátormi v tomto meste organizovali po šiesty raz výtvarnú súťaž Maliar Novohradu Ľudovít Kubáni, ktorej výsledky prezentovali pod záštitou primátora mesta a s finančnou podporou mesta Veľký Krtíš a MS 6. – 8. novembra tohto roka.

Užitočná publikácia

M. Homza a N. Malinová autorsky zostavili Haličsko-volyňskú kroniku – Neznáme rozprávania o rodine kráľov a kniežat východostrednej Európy v 13. storočí. Publikácia je dôležitým prameňom stredovekej ruskej historiografie. Možno v nej však nájsť i dôležité informácie o Bratislave, Spiši, Zvolene, ba dokonca o rytieroch, ktorí pochádzali z územia dnešného Slovenska. Publikácia obsahuje aj obrazový materiál s mapkami, genealogickými rodostromami a rozsiahly poznámkový aparát, ktorý podrobne ozrejmjuje opisované dejinné udalosti.

Prípravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

V súčasnej dobe globalizácie je veľmi dôležité poznať svoju históriu, jej osobnosti a významné miesta, kde sa tvorila slovenská história, aby sme sa vedeli poučiť z chýb a tiež aby sme vedeli rozumne tvoriť našu budúcnosť. Práve preto, aby mladí ľudia čo najlepšie poznali svoje korene, pripravil aktívny miestny odbor Matice slovenskej v Dolnom Ohaji pre žiakov druhého stupňa základnej školy náučno-poznávaci výlet k storočnici Matice slovenskej.

Nezabudnuteľné chvíle

Uskutočnil sa 24. októbra 2019 a žiaci Základnej školy J. Holčeka v Dolnom Ohaji v sprievode svojich piatich pedagógov a riaditeľa školy Ivana Ostrožlika vycestovali do Martina do sídla MS a na miesta, ktoré v našich dejinách zohrali dôležitú úlohu. Záznam, ktorý dostal pomenovanie Po stopách dejín MS, zorganizoval predseda MO MS v Dolnom Ohaji Vojtech Porubský. Práve on sprostredkoval zaujímavé stretnutia detí so súčasnými funkcionármi tejto inštitúcie, ktorá zohrala dôležitú úlohu v dejinách Slovenska.

O matičných dejinách prítomným porozprával prvý podpredseda MS Marek Hanuska a previedol ich matičnou budovou. Pre veľký záujem detí svoje rozprávanie doplnil filmovým dokumentom o matičnej osobnosti – J. C. Hronskom, ktorého deti poznajú skôr ako autora nezabudnuteľného Smelého Zajka. O samotnom spisovateľovi sa dozvedeli podrobne v jeho rodnom dome, kde im túto osobnosť priblížila riaditeľka Krajského múzea Zuzana Pavelcová. Národný cintorín, miesto večného odpočinku mnohých historických osobností, si dolnoohajskí žiaci pozreli spolu s ich celodenným sprievodcom Marekom Hanuskom. Položili kvety na hrob J. C. Hronského a tiež na hrob nedávno zosnulého spisovateľa Drahoslava Machalu, ktorý sa popri publicistickej a literárnej tvorbe venoval aj matičnej činnosti.

Podakovanie patrí všetkým, ktorí sa pričínili o to, aby deti mohli zažiť nezabudnuteľné chvíle pri spoznávaní svojej histórie. Vďaka všetkým hosťom, lektorom, sprievodcom, ktorých zabezpečil M. Gešper, predseda Matice slovenskej na Slovensku. Deti sa podakovali malým darčekom a publikáciou o J. Holčekovi a CD s dolnoohajskými pesničkami. Náučno-poznávaci výlet podporili MS Martin, MO MS v Dolnom Ohaji a Obecný úrad Dolný Ohaj.

Jana KURUCOVÁ

SLOVAKIA ONLINE

.tasr.

Pamätaná tabuľa k stému výročiu založenia Miestneho výboru SNR v Soli

Nezlakli sa maďarských pušiek a bodákov

Informačný útvar Matice slovenskej

Pred sto rokmi z iniciatívy národovca Jána Demka vo východoslovenskej obci Soľ vznikol Miestny výbor Slovenskej národnej rady. Matičiari z obce aj z okolia Vranova nad Topľou odhalili 27. októbra 2019 v Soli pamätnú tabuľu, ktorá obyvateľom pripomína túto udalosť a oslobodenie od maďarskej správy v roku 1919.

Na slávnostnom akte odhalenia pamätnej tabule v Soli k storočnici vzniku Miestneho výboru SNR sa zúčastnil predseda MS Marián GEŠPER.

Pre novovzniknutú Československú republiku boli rozhodujúce udalosti v roku 1919, ktoré prispeli k vytvoreniu nových hraníc, štátnej správy, slovenského školstva či obrode národnej kultúry a slovenčiny v úradoch. Nový štát podporovala Slovenská národná rada zakladaním svojich miestnych výborov v slovenských mestách a obciach.

Na verejnom zhromaždení Miestneho výboru SNR sa prvého januára 1919 obec Soľ ako jedna z prvých obcí na hornom Zemplíne prihlásila k Deklarácii slovenského národa a novému štátu. Podľa dobových dokumentov stáli za týmto aktom okrem Jána Demka aj predseda výboru Jur Tirpak, podpredseda Ludvík Zbaviteľ, Ján Kmec, Michal Hajník, Michal Hurňák, Michal Chitra, Ján Madar, Jur Berta, Jozef Voľanský

a Ján Hirčák. Na základe týchto udalostí bola obec neskôr oslobodená od maďarskej správy aj vojensky.

„Na východnom Slovensku bola veľmi vážna situácia v tom, že na rozdiel od liptovskej či trenčianskej

FOTOREPORT

stolice tu maďarskí úradníci gnali ľudí do poslednej chvíle, dokonca dočasná maďarská garda strieľala národne orientovaných Slovákov v Rudlove, Zamutove i Soli. A práve v tejto obci a v neďalekom Vranove nad Topľou mali miestni národovci odvahu založiť miestne výbory SNR, čím sa prihlásili k mladému česko-slovenskému štátu,“ objasnil predseda MS Marián Gešper.

Pamätnú tabuľu odhalili vďaka finančnej podpore Matice slovenskej

a obce Soľ. Na podujatí nechýbali starostovia okolitých obcí, poslanci VÚC Prešov a ďalší predstavitelia štátnej správy a samosprávy. V rámci kultúrneho programu zazneli matičná dychovka Orchester Východňarov z Nižného Hrabovca a solianske speváčky. Príchod 4. stotiny 1. práporu 1. pluku Slovenskej slobody do obce Soľ stvárnil ochotníci Mladej Matice. Starosta obce Soľ Jozef Berta pripomenul, že už v roku 1992 odhalila Matica slovenská pamätnú tabuľu vzdelancovi Jakubovi Jakubeusovi, ktorý pôsobil v Soli v rokoch 1627 – 1629. Predseda Miestneho odboru MS v Soli Dušan Berta vyzdvihol lokálny i celonárodný význam Matice slovenskej, ktorá svojimi aktivitami prehlbuje pozitívny vzťah k Slovensku a upevňuje národnú hrdosť a vlastenectvo.

Fotograf Pavol ČEPČEK vystavoval v Slovenskom dome v Prahe

Terchovská folklórna klenotnica pri Vltave

EMIL SEMANCO – Foto: Pavol ČEPČEK

Pätnásteho októbra – presne na deň sto dvadsiateho piateho výročia narodenia Karola Plicku, veľkého milovníka a fotografa slovenského folklóru – sa v Slovenskom dome v Prahe uskutočnila vernisáž fotografii Paľa ČEPČEKA, ktorého inšpirovali malofatranské motívy, prírodné prostredie, ľudia a rázovitý folklór Terchovej, ktorý mu doslova prirástol k srdcu.

Miloš BOBÁŇ so svojimi hudobníkmi a tanečníkmi dotvára pestrú a bohatú folklórnu paletu rázovitej Terchovej, a tak nečudo, že sa stal aj vďačným objektom umeleckých fotografov, medzi ktorých patrí aj Paľo ČEPČEK.

V spolupráci s tamojším známym folkloristom Milošom Bobáňom, jeho hudobníkmi a tanečníkmi a rodinou Vallovcov nafotografoval sériu fotografií, ktoré doplnil momentkami z vystúpení i fotografiami prírody a vo výbere vyše pol stovky farebných a čiernobielych snímok priblížil krásu Terchovej a okolia, autentický folklór a jeho nositeľov od detského veku. Portréty, tancujúce deti, hrajúci muzikanti, Rozsutec, zábery z vystúpení – to všetko mohli návštevníci obdivovať do 14. novembra tohto roka. Výstavu, na ktorej sa zúčastnili zástupcovia Veľvyslanectva SR v českom hlavnom meste, českého rozhlasu, kolegovia fotografi z Litoměříc, rodáci aj krajanovia žijúci v Prahe, otvoril Vladimír Skalský – riaditeľ Slovenského domu v Prahe. Účastníkov vernisáže potešila návštevníkov spevom a hudbou Jasminka Vallová z Terchovej.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V súvislosti s publikovaným seriálom Jána Čomaja o slovenských drotároch v minulých číslach SNN sme sa vás v č. 43 v našom kvíze pýtali na jedného z najznámejších umeleckých drotárov, ktorý získal pocty aj na svetových výstavách. Správne odpovedali tí, čo napísali, že to bol Jozef Holánik Baker, ktorý pochádzal z Dlhého Poľa. Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Jela Húsková, Nitra; Milan Zajac, Topoľčany; Anna Koričánska, Košice.

• V ktorom slovenskom meste sprítomňujú každý rok štúrovskú tradíciu organizovaním Dňa Ľudovíta Štúra? Svoje odpovede posielajte na redakčné kontakty uvedené v tíraži novín našej administrátorky Ľubici Rišiaňovej do vyjdenia ďalšieho čísla SNN.

PRIPOMÍNAME SI

16. novembra

– stodvadsaťpäť rokov od smrti významného bratislavského staviteľa Ignáca Feigera ml. (1820 – 1894); azda najznámejším jeho dielom bola prestavba troch historických hostincov v centre Bratislavy na trojposchodové hotely Carlton, Savoy a National, o ďalších tridsať rokov ich dovedna spojil a na šesť poschodí zvýšil M. M. Harminc; hotelový komplex patril vtedy k najvybavenejším v Európe

– pred tridsiatimi rokmi (1989) v Bratislave demonštrovali vysokoškólcovia za zrušenie jednotného zväzu mládeže, slobodu cestovania a demokratickú spoločnosť, bezpečnosť nezasiahla, na rozdiel od pražskej demonštrácie nasledujúceho dňa

17. novembra

– stopäť rokov od smrti historika, národovca a katolíckeho kňaza Františka Viázoslava Sasinka (1830 – 1914)

– tridsať rokov od násilného zásahu polície proti demonštrujúcim študentom na pražskej Národnej triede; začal sa November 1989

18. novembra

– pred sto tridsiatimi rokmi sa v Lučenci narodil kalvínsky kňaz, publicista a politik Zoltán Tildy (1889 – 1961), po vojne predseda maďarskej vlády, jeden z vodcov protikomunistickej revolúcie v roku 1956; po okupovaní Maďarska sovietskym vojskom ho odsúdili, zomrel vo väzení

19. novembra

– päťstopäť rokov od zavedenia nevoľníctva v Uhorsku; v roku 1514 uhorský snem prijal sústavu zákonov, ktorou boli sediaci uvrhnutí do úplného bezprávia

– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi (1944) ako trest za pomoc partizánom nemecké vojsko vypálilo východoslovenskú dedinu Tokajik a popravilo tridsaťdva obyvateľov

– pred tridsiatimi rokmi (1989) v revolučnom novembrovom ovzduší vzniklo hnutie Občianske fórum, ktoré sa načas stalo vedúcou českou politickou silou; na Slovensku sa s podobnou úlohou sformovalo hnutie Verejnosť proti násiliu

– pätnásť rokov (2004) od katastrofálnej víchrice vo Vysokých Tatrách

20. novembra

– sedemdesiatpäť rokov (1944) od príkazu, aby sa všetci Židia z Bratislavy zhromaždili na nadvorí Starej radnice, odkiaľ ich deportovali do pracovného tábora v Seredi

– pred tridsiatimi piatimi rokmi zomrel skladateľ, pedagóg a organizátor hudobného života Alexander Moyzes (1906 – 1984)

21. novembra

– pred sto sedemdesiatimi rokmi (1849) v Bratislave na Firšňáli (dnešnom Námestí slobody) slávnostne rozpustili slovenský dobrovoľnícky zbor z meruňského roka; šiky pod vedením veliteľov Janka Francisciho a Štefana Marka Daxnera odchodovali na Hrad, kde zložili zbrane

22. novembra

– osemdesiat rokov, čo naši emigranti v roku 1939 v Paríži z iniciatívy bývalého čs. premiéra Milana Hodžu založili Slovenskú národnú radu, čím sa distancovali od protislovenského Čs. národného výboru E. Beneša

(jč)